

חנן : (ווי אַן עכאַ) קום צו מיר!

לאה : (שרייט-אויס מיט פרייד) איך גיי צו דיר.

חנן : (ווי אַן עכאַ) איך גיי צו דיר.

קולות : (הינטער דער סצענע) פירט די כלה צו דער חופה!

אַ חופה-מאַרש. לאה פאַרלאַזט אויף דער סאַפּע דעם שוואַרצן מאַנטל און אין גאַנצן אין ווייסן גייט זי אונטערן חופה-מאַרש צו חננען, שטעלט זיך אויף זיין אָרט און ווי זי גיסט זיך צונויף מיט אים. עס גייט-אַריין ר' עזריאל מיטן שטעקן אין דער האַנט. נאָך אים דער משולח. שטעלן זיך אָפּ ביי דער טיר. אין טיר: סענדער, פראַדע, די איבעריקע.

לאה : (מיט אַ קול ווי פון דער ווייטנס) אַ גרויס ליכט צעגיסט זיך רונד-

אַרום... איך בין באַהעפט מיט דיר אויף אייביק, מיין באַשערטער...

צוזאַמען שוועבן מיר אַלץ העכער, העכער, העכער...

ר' עזריאל : (אַראָפּלאַזנדיק דעם קאַפּ) פאַרשפּעטיקט...

דער משולח : ברוך דיין האמת.

עס ווערט שטאַק-פינצטער. פון דער ווייטנס הערט זיך שטיל-שטיל:

מחמת וואָס, מחמת וואָס

איז די נשמה

פון העכסטער הייך

אַראָפּ אין טיפּסטן גרונט?

— דאָס פאַלן טראַגט —

דאָס אויפקומען אין זיך...

פאַרהאַנג

פרץ הירשביין

גרינע פעלדער

ערשטער אקט

אויפן ישוב ביי דוד-נחן, אנהייב פריילינג, ארום האלבן
טאג, רעכטס — א דארפיש שטיבל, לינקס — א שטאָל, אין
הינטערגרונט ציט זיך אַוועק א קאַרטאָפּל-גאַרטן, עטלעכע
פרוכטביימער גרינען, ביים צוים פון גאַרטן — א ברונעם.

רחל זיצט פאַרן שטוב, צעשניידט קאַרטאָפּל אין צווייען, דוד-
נחן קומט אָן פון גאַרטן.

רחל: וואָס, שוין אינגאנצן פאַרזעצט אַזוי גיך?

דוד-נחן: כע, סטערע איז געקומען פלעגן זיך, ווער פריער וועט
קאַנטשען.

רחל: סטערע? א בעלנות געווען.
דוד-נחן: א וואַזשנע מויד, מער בריה פון ציגען.

רחל: וועלן מיר נאָך זען טאַקע, ווער ס'וועט א בעסערן שידוך טאן.
דוד-נחן: האַרעוועט ווי אַן אייזל, איך וואָלט נישט סדאַגושען אַזאַ זאָך
צו דזשוויגען אויף די פלייצעס.

רחל: קיין עין-הרע, בלוט און מילך, וואָס מיינסטו, טאַקע א גרויסע
הילף פאַר אלקנה.

דוד-נחן: דאָס זאָג איך דאָך, און אַז זי קומט אַהער צו קריכן אַזוי
אַפּטער, מוז דאָך עס עפעס באַטייטן.

רחל: אלקנה וואָלט חשק האָבן.

דוד-נחן: כע-כע, דו מיינסט טאַקע?

רחל: אלקנה, מיינסטו, וואָלט נישט וועלן אַרש-בערן פאַר אַן איידעם?

ער וואָלט שוין אפּשר ערגעץ גיין אויך (אויסגעקראַצט) .. כ'לעבן, זיך גייען
אַהער. (אלקנה און גיטל קומען אָן) סקאַציל קומט.

דוד-נחן: וואוהין פאַרסטו, אלקנה?

אלקנה: א גאָט-העלף, כ'ווייס, געוואָר ווערן, וואָס מען הערט עפעס
אין דער וועלט, כ'ווייס, א ביסל זיך דורכפאַרן אין די דערפער.

רחל: וואָס מאַכט עפעס די בהמה, היקט נאָך אַלץ? ח'י, סאָטאָר
גיטל: ווען נאָך דאָס אַליין וואָלט געווען, וואָלט שוין נישט אויסגעמאַכט.

רחל: וואָרעם וואָס חלילה?
גיטל: שמעקט איר נישט דאָס עסן.

דוד-נחן: דאָס איז נישט-גוט.

פערזאָנען:

דוד-נחן

רחל

הערש-בער

צינע

אברהם-יעקב

אלקנה

גיטל

סטערע — זייער טאַכטער

לוי-יצחק

une seul
motivation

finish

balances

berja

ml Q

2p

du

top

du

du

du

ml Q?

2p

vi

ml Q

כ'לעבן
he enough
2p
he to...

pl of new?

meeting, mainly
+ women.

גיטל: כ'האָב געזאָגט נאָך פאַר-פּסט, אַז מע זאָל זי פאַרקויפן; כ'האָב פּענט, אַז מע באַדאַרף אַ בהמה געבן אונטער דער נאָז — נה. האָט ער מיך נישט געפּאָלט. האָט זי אָנגעהויבן צו הינקען; אַ צולאָג צו די צרות.
אלקנה: וועסט צו איר נישט צולייגן דער באַכעס קרשה.
גיטל: ווי זאָגט מען מאַמע: אַז גאָט זיצט אויבן, (אין) זאָל איר מיך לייגן אין דר'ער אַרײַן?
אלקנה: אַז מיין יידענע וואָרפט אַן אומחן אויף אַ זאָר, איז שוין נישט איבערצומאָכן.

רחל: איך בין אויך אַזוי. זאָל מיך גאָט נישט שטראָפּן פאַר די רייד.
גיטל: וואָס האָב איך מיר דאָ צו לייקענען?
אלקנה: זי האָט אויפן מלמד אויך געוואָרפן אַן אומחן. האָב איך אים געמוזט דורכטרייבן, גייען טאַקע די קינדער אַרום פּוסט-און-פּאַס. 7
רחל: האָט איר דאָ אייער סטערען געזען?
אלקנה: וואָס, גאָר דאָ איז זי?

גיטל: זי האָט געזאָגט, אַז זי וועט גיין צינען אַ ביסל העלפן ביי די קאַרטאַפּל, דערפאַר וועט הערש-בער אַמאָל עפעס אלקנה צוהעלפן.
רחל: מיר האָבן טאַקע נאָר וואָס גערעדט פון איר.
גיטל: צי ווייסט איך גאָר וואָס פאַר אַ גאָלדן קינד דאָס איז, ווען צינע זאָל זי נאָר נישט צעלאָזן.
רחל: וואָס הייסט?

אלקנה: כאַ-כאָ, צינע איז אַ גרויסע שטיפּערקע.
רחל: איר זאָלט אַזוינס זאָגן...
דוד-נח: איך האָב אויך געזאָגט דאָס אייגענע. האָסט זי צו פיל צעלאָזן. טאַקע אַ בת-יחידה, אָבער וואָס הייסט — ציטעריק?
רחל: אַנז, גיי ווייסט שוין אַפילו נישט וואָס דו רעדסט. ווי פּאַלט איר גאָר אויס, גיטלש, אַזעלכס צו זאָגן?..

גיטל: איך האָב דאָך גאָרניט געמיינט.
רחל: כ'ווייס נאָך נישט, ווער ס'וועט אַ שענערן שידוך טאָן.
אלקנה: כאַ-כאָ-כאָ, ווייבער; ווי קוואַקעס זיינען זיי מיט זייערע קינדער: מיינע — דיינע; דיינע — מיינע.
דוד-נח: פאַראַן וואָס צו הערן וואָס זיי באַלאַבאַטשען דאָרטן.

גיטל: אַט איז סטערע געקומען איר העלפן. וואָס זאָל מען זיך נאָרן — צינע וואָלט עס נישט געטאָן.
דוד-נח: טע-טע, דאָס וועסטו, אלקנה, רעדט שוין דיין יידענע נאָריש-קייטן. דוד-נח אַ קינד איז טאַקע דוד-נח אַ קינד.
רחל: דעריבער האָט עס טאַקע מיך אַ שטאָך געטאָן אין האַרצן.

פּאַס צו זיך
פּאַס צו זיך

אלקנה: קום, יידענע, וועסט נאָך לענגער בלייבן, וועסטו נאָך מער נאָרישקייטן רעדן. וואָס, נישט, דוד-נח?
גיטל: איך האָב, חלילה, גאָרנישט געמיינט. אַזעלכע קינדער ווי צינע הלואי, רבנו-של-עולם, זאָלן זיין ביי אַלע יידן. אַ גוטן טאָג.
אלקנה: וואָלט איך שוין אַזאָ זאָרג האָבן מיט דער בהמה, ווי איך האָב שוין אַ זאָרג מיט דיין צינען. עך, וואָלט איך נאָר אַ גרויסן זון געהאַט... קום שוין, יידענע, קום, אַ גוטן טאָג.
גייען ביידע אַוועק.

דוד-נח: ווייסט, מיין ווייב, וואָס איך וועל דיר זאָגן? אַז דו האָסט אַ לאַנגע צונג.
רחל: זע נאָר, איך בעט דיך, איך גאָר האָב אַ לאַנגע צונג?
דוד-נח: נה, האָט זי אַ לאַנגע צונג. וואָס איז די נפּקאָ-מינה?
רחל: איך ווייס דאָך, אַז דיך אַרט נישט, אַן מע זאָל רעדן אויף דיינע קינדער (וואָס אין דער קאַרט).
דוד-נח: איך וויל מיט אים גיט איינרייסן.

רחל: וואָס האָט זי צו זאָגן, אַז צינע צעלאָזט איר סטערען. באַדאַרף נאָך האַלטן פאַר אַ גרויסן כבוד, וואָס צינע חברט זיך מיט איר טאַכטער.
דוד-נח: מע וואָלט אַן איר, מעלד איך דיר, אויך פאַרזעצט די קאַרטאַפּל.
רחל: דאָס ברענט דאָך מיך ווי אַ פייער. זי באַדאַרף (עס) מיר אין די אויגן נישט רעדן קיין שלעכטס אויף מיין קינד. זי ווייסט, אַז סטערע איז נישט געקומען העלפן צינען, נאָר עפעס אַנדערש.
דוד-נח: כ'ווייס נישט, וואָס דו רעדסט היינט.

רחל: סטערע איז געקומען, ווייל הערש-בער איז אין גאָרטן. נה, פאַרשטייטו שוין?
דוד-נח: טאַקע, מיינסט מיט אַן אמת?
רחל: וואָס דען?
דוד-נח: זי מיינט הערש-בערן?
רחל: וואָרעם וואָס, ער האָט דאָך אַ גילדערן האַרץ.
דוד-נח: זע נאָר, און מיר איז גאָר גיט איינגעפּאַלן... אָבער וואָלט דאָך אלקנה רעדן מיט מיר.

רחל: ער'ט נאָך רעדן. האָסט דאָך געזען, ווי ער האָט געשוויגן די גאַנצע צייט. אַניט מיינסטו, וואָלט מען זי געלאָזן גיין אַהער.
דוד-נח: אויב אַזוי איז דאָך טאַקע אַן עוולה וואָס זי האָט אַזעלכס געזאָגט אויף צינען.
רחל: וועלן מיר טאַקע זען. אַז עס וועט קומען צו עפעס, וועל איך נישט וועלן... ס'טו דיר זען.

something
bad done to
someone

דוד-נח : כע-כע — כ'האָב גאַרנישט געוואוסט, אַז דו קענסט אַזוי ווערן אין כעס. *angry*
רחל : איך בין עס זי אַ בעלן צו פרעגן. — צינע! צינע!
דוד-נח : אַט טשעפע זי נישט. לאַז איר דאַרט קאַנטשען.
צינע : (באַווייזט זיך אויף דער אַנדערער זייט צאָם) האָסט מיר גערופן, מאַמע?
רחל : קום נאָר אַהער, מיין קינד.
צינע : (קלעטערט אַריבער דעם צאָם) ווייסט, מיר זיינען שוין באַלד פאַרטיק מיט דער אַרבעט.
רחל : איך קום אויך באַלד אונטער.
צינע : וואָס באַדאַרפטו מיר האָבן?
רחל : נעם דיר אַ שטיקל ברויט מיט פוטער. ביסט דאָך אַוודאי הונגעריק.
צינע : פאַרריכט מיר די סטענגע אין די האַר. מיינע הענט זיינען אין בלאַטע אויסגעשמירט.
רחל : קושט זי, פלעכטנדיק די רויטע סטענגע אין די האַר.
דוד-נח : האָסט דאָך עפעס געוואלט פרעגן ביי איר.
רחל : אַז דו שטייסט דערביי, קען איך נישט רעדן.
צינע : אוי, וואָס איז עס?
רחל : גאַרנישט. כ'האָב מיר נאָר וואָס צעווערטלט מיט גיטלען.
צינע : פאַרוואָס?
רחל : אַזוי. איבער דיר.
צינע : איבער מיר גאָר?
רחל : גיי, דוד-נח, אין גאַרטן אַריין.
צינע : אוי, מאַמע, וואָס איז דאָס?
רחל : גאַרנישט, מיין קינד. וואָס קוקסטו אַזוי מאַדנע? איך זאָג דאָך גאַרנישט.
דוד-נח : כע-כע. פריער זיך צעווערטלט און איצטער האָט זי שוין חרטה. *Khara - regret*
 גייט אַוועק.
רחל : וואו איז הערש-בער?
צינע : ער העלפט זעצן.
רחל : וואָס האָסטו אַזוינס גערעדט מיט סטערען?
צינע : איך? גאַרנישט.
רחל : דו האָסט זי געבעטן, אַז זי זאָל דיר קומען העלפן? וואָס טוט זי איצטער?
צינע : זי זעצט קאַרטאַפּל.
רחל : דו האָסט געבעטן, אַדער הערש-בער?

צינע : איז אליין געקומען. איך האָב איר געזאָגט, אַז איך וועל איר אויך העלפן. און אַז זי איז געקומען העלפן הערש-בערן, טאָ וואָס זשע איז? *prep ab-8*
 לאַכט זיך פּלוצלינג פּונאַנדער.
רחל : וואָס לאַכסטו?
צינע : פאַלט דער מוטער אויפן האַלדז; קושט זי און לאַכט.
רחל : אַבי איך באַדאַרף זיך פאַר דיר אָננעמען. *defend*
צינע : אַזוי גאָר, קוקסט זיך שוין אונטער צו אַזוינע זאַכן, וואָס מען באַדאַרף נישט?
רחל : אַז גיי, טשעפע זיך אַפּ פון מיר. וואָרעם גיטל איז טאַקע גערעכט, וואָס זי זאָגט, אַז דו צעלאָזסט סטערען.
צינע : איך גאָר? אַ שאַד נאָס איך בין דאָ נישט געווען. איך וואַלט (איר) שוין וויסן וואָס צו ענטפערן. זי מיינט טאַקע, אַז סטערע איז גאָר אַ הינדעלע. אַ-א, איך באַדאַרף נאָך ביי איר הייזן די פעטשערע. *comp free?*
רחל : וואָס שוין ווידער?
צינע : איך לאַך, וואָס דו ביסט עפעס ברוגו און פרעגסט זיך נאָך אויף אַזוינע מאַדנע זאַכן. *comp*
רחל : וואָס נישט? איך בין אַ מאַמע, דעריבער וויל איך וויסן.
צינע : איך האָב זי גערופן אַהער, ווייל כ'האָב געוואוסט אַז זי וויל עס.
רחל : אַבי איך האָב געמיינט, אַז זי איז אליין געקומען.
צינע : וואָס איז דער חילוק? אַבי זי האָט אים געגעבן אַ קוש.
רחל : ווער?
צינע : זי האָט געמיינט, אַז איך זע נישט.
רחל : וואָס?
צינע : זיי זיינען זיך ביידע געווען אַזוי איינגעבויגן אין דער בראַזנע זייט ביי זייט. כ'האָב מיר געמאַכט, אַז איך זע נישט.
רחל : נו, און ער?
צינע : ער האָט זיך פאַרשעמט; האָט זיך אומגעקוקט, צי איך זע נישט.
רחל : איך וואַלט עס אויף איר קיינמאָל נישט געגלייבט.
צינע : אַ-א, איך מעג זיך נאָך לערנען ביי איר.
רחל : האָט עס חלילה אפשר אברהם-יעקב געזען?
צינע : ער איז נישט געווען אין גאַרטן.
רחל : עס פעלט מיר נאָך חלילה, אַז ער זאָל אַזוינע זאַכן זען.
צינע : זאָג עס נישט דעם טאַטן, וואָרעם...
סטערע (קומט אַ): וואָס האָסטו זיך באַהאַלטן, צינע, ווילסט איך זאָל אליין פאַרזעצן דיין גאַרטן?

amusing
צינע: קום אָהער; סיי ווי שוין באלד נישטאָ וואָס צו זעצן.
רחל: אַ שיינעם דאַנק דיר, סטערעלע, וואָס דו ביסט געקומען צוהעלפן אַ ביסל. אַז גאָט וועט געבן, מע וועט ביי אייך קאַסען דעם היי, וועלן מיר אלע אַרויסקומען אייך העלפן.
סטערע: איר ווייסט, איך בין אפשר באלד אַזוי שטאַרק ווי הערש-בער.
צינע: האָסט זיך געשטענערט מיט אים?
סטערע: איך האָב אַליין אַרויסקעקאַטשעט דעם גרויסן שטיין, וואָס איז געלעגן ביי אייך אין דער בראַזונע.
רחל: האָסט נישט באַדאַרפט דזשוויגען אַזאָ משא. טאַמער חלילה עפעס, וועט שפּעטער די מאַמע האָבן צו מיר טענות.
cutting jaynes
סטערע: ס'וועט מיר שוין גאַרנישט זיין.
רחל: אַט דאָס ביסל קאַרטאַפּל וועל איך שוין אַליין פאַרזעצן.
 פאַרנעמט אויפן פלייצע אַ ביסל קאַרטאַפּל אין זעקל און גייט אַוועק.
צינע: קוק מיך נאָר אַן גלייך אין די אויגן, סטערעלע!
סטערע: וואָס?
צינע: וואָס ביסטו אַזוי רויט געוואָרן?
סטערע: וואָס?
צינע: אַנז, סטערעלע, איך האָב אַלץ געזען.
סטערע: וואָס האָסטו געזען?
צינע: (נעמט זי אַרום און קושט זי) נאָר, ס'מאַכט נישט אויס, כ'האָב דער מאַמען אויך דערציילט.
סטערע: זאָל איך צער האָבן, אויב איך ווייס וואָס דו רעדסט.
צינע: דו האָסט אַלעמען געזאָגט, אַז איך האָב דיך גערופן, דו זאָלסט מיר קומען העלפן.
סטערע: ווער האָט עס דיר געזאָגט? מיין מאַמע האָט מיר אַליין געהייסן גיין.
צינע: דיין מאַמע האָט זיך דאָ צעווערטלט מיט מיין מאַמען.
סטערע: וואָס דו זאָגסט!
צינע: האָסט זיך אַזוי דערשראַקן. וואָס אַרט דיר, אַז מיין מאַמע און דיין מאַמע וועלן זיין ברוגז?
סטערע: אַבער וואָס זאָגסטו, אַז דו האָסט אַלץ געזען?
צינע: כ'האָב טאַקע געזען ווי דו האָסט געגעבן הערש-בערן אַ קוש.
סטערע: ס'איז נישט-אמת!
צינע: נאָרעלע, איך האָב אַליין געזען. ווען דו האָסט אַזאָ גרויסן ברודער, וואָלט איך אפשר אויך אַזוי געטאָן.

סטערע: זאָגסט אַ ליגן!
צינע: סטערעלע, נאָרעלע, וואָס ביסטו אַזוי צעשראַקן?
סטערע: ווי טוסטו עס אַזאָ זאָך? איך וועל מיר שעמען די אויגן צו באַווייזן פאַר דיין מאַמען.
צינע: איך האָב אפשר טאַקע נישט באַדאַרפט דערציילן.
סטערע: נו, זעסטו שוין.
צינע: קוק מיך נישט אַזוי אַן, סטערעלע. איך ווייס טאַקע נישט, וואָס כ'האָב עס געטאָן. כ'האָב געהערט, אַז דיין מאַמע האָט זיך עפעס צעווערטלט מיט מיין מאַמען, האָב איך געוואָלט... אַנז, כ'ווייס אַליין נישט פאַרוואָס כ'האָב עס געטאָן. ביסט מיר מוחל, סטערעלע?
סטערע: איך בין אין כעס.
צינע: נאָרעלע, פריער אַדער שפּעטער.
סטערע: (לאַכט און וויינט) מיר וואָלט עס נישט געאַרט, ווען ער וואָלט עס געטאָן... ניין, איך באַדאַרף מיט דיר זיין ברוגז אויף שטענדיק. אויף שטענדיק.
צינע: ווען דו האָסט אַ גרויסן ברודער, וואָלט איך געמאַכט, אַז די גאַנצע וועלט זאָל וויסן, אַז איך האָב אים ליב. וואָס איז זיך דאָ פאַראַן פאַר וואָס צו שעמען?
סטערע: ניין, צינעלע, אַז קיינער ווייסט נישט איז בעסער. מיר וואָלט געווען אַזוי גוט ווען קיינער ווייסט נישט, איך וועל זיך איצטער שעמען אַפילו פאַר אים אַליין.
צינע: איך וועל אים דערציילן, וואָס דו האָסט מיר געזאָגט.
סטערע: עס מיר נישט אויס מיין האַרץ, צינעלע.
צינע: איך וועל אים זאָגן, אַז ער איז אַ גרויסער לעקיש און גאָר.
סטערע: איך וועל מיר אפשר אַזוי וואָסער אַריינזאָרפן, אויב דו טוסט עס. קיינער האָט נישט געטאַרט וויסן.
no one should know
צינע: איך האָב עס גאַרנישט געגלייבט אויף דיר.
 סטערע וויינט אין דער שטיל.
צינע: אפשר האָב איך זיך טאַקע באַנאָרישט. ווייסט, סטערעלע?
סטערע: מיר וואָלט נישט געאַרט די גאַנצע זאָך, ווען דיין מאַמע וואָלט מיך נאָר נישט פיינט האָבן.
צינע: דאָס זאָגסטו נישט-גוט.
סטערע: איך ווייס, אַז דיין מאַמע קען מיך נישט אַנזען.
צינע: גיי שוין, גיי, ווייסט, אַז איך בין דיר מקנא. וואָס אַרט מיך, וואָס דו וויינסט? אַבי דיר איז טאַקע גוט.

מטערע: (לאַכט דורך טרערן) אוי, כ'וועל מיר אזוי שעמען.
צינע: שאַ, זע נאָר, וועמען פירט עס אַהער אברהם-יעקב? זע, אין גאַרטן.

מטערע: וואָס, אַ פרעמדער מענטש? איך וועל אַנטלויפן.
צינע: זע נאָר, גאָר אַ פרעמדער.

פון גאַרטן קומען אַן און דערנענטערן זיך צום צאָם, אברהם-יעקב און אַ יונגערמאַן, פרום געקליידט און מיט אַ פרום פנים. טראָגט אַ פעקל אויפן פלייצע. קלעטערט אומגעשיקט אַריבער דעם פלויס.

צינע האַלט זיך איין נישט צו לאַכן. ס'טערע נישט אויס מיט אַן אָפּגעהאַקטן געלעכטער.

אברהם-יעקב: אַט דאָס איז די שטוב.

פרעמדער: אַ גאָט-העלף.

אברהם-יעקב: די מאַמע האָט געזאָגט, אַן זיי זאלן אַריינגיין אין שטוב. קומט אַריין.

גייען ביידע אין שטוב. צינע און ס'טערע כאַפן זיך אַרום און שטיקן זיך פון געלעכטער.

מטערע: ס'איז אפשר אַן עבירה, וואָס מיר לאַכן אזוי פון אַ פרעמדן מענטשן.

צינע: ווער קען עס זיין? ער האָט אפילו קיין קוק נישט געגעבן אויף אונדז.

מטערע: האָט זיך געשעמט.

צינע: סאָראַ בלייך פנים ער האָט!

מטערע: מוז אַרומגיין איבער דער וועלט.

צינע: בעטן נדבות מיינסטו?

מטערע: כ'בין אַ בעל אַ קוק טאָן אין פענצטער.

פאַרגלעבט זיך צום פענצטער.

צינע: נו?

מטערע: ער האָט אַראָפּגעוואָרפן דאָס פעקל.

צינע: ער רעדט מיט אברהם-יעקבן!

מטערע: ער קוקט זיך אַרום.

צינע: דו שטיי אזוי, און איך וועל זיך פאַרגלעבט הינטער דיר.

מטערע: זעסט אים. קוק, ווי אברהם-יעקב האָט גאָר פאַר אים קיין מורא נישט.

רחל: (קומט-אַן) וואָס שטייט איר הינטערן פענצטער?

צינע: ווער איז עס, מאַמע?
רחל: אַ פרעמדער מענטש. בעט זיך אין שטוב אַריין אויף אַ נאָכט-לעגער.

מטערע: הערסט?

רחל: זעט אויס, ווי נאָך היינט נישט געגעסן.

צינע לאַכט.

רחל: ווי פאַלסטו עס אויס צו לאַכן פון אַ פרעמדן מענטשן?

צינע: ער זעט אויס אזוי מאַדנע. איז נאָך אַ ייגל, איך שעם זיך אַריין-צוגיין אין שטוב.

דוד-נח: (קומט אַן) וואו איז דער מענטש?

רחל: איז אין שטוב.

דוד-נח: נעם אים אויף, ווי ס'באַדאַרף צו זיין. אפשר מאַכן אים אַן עסן. גייט אַריין אין שטוב.

צינע: מאַדנע מענטשן דאָ אויף דער וועלט. זעען גאָר אויס אַנדערש ווי מיר. ער האָט שוואַרצע האָר, אמת?

מטערע: און שוואַרצע אויגן אויך.

צינע: ער האָט געהאַלטן די אויגן אַראָפּגעלאָזן.

מטערע: מסתמא האָט ער שוואַרצע אויגן.

צינע: און אזא בלייך פנים.

מטערע: ס'איז אַן איידל פנים. אַ שטאַטישער מענטש איז שוין אזוי.

צינע: אַן אַזא גייט צופוס איבער דער וועלט.

מטערע: אפשר איז עס גאָר נישט קיין אַרעמאַן? אפשר איז ער גאָר...

וואָס האָסטו זיך אזוי פאַרטראַכט, צינע?

צינע: ווער קען ער טאַקע זיין, דער מענטש? אפשר האָט ער געהערט.

אַז איך האָב געלאַכט?

מטערע: אַוודאי האָט ער געהערט. נאָר ער'ט דאָך נישט פאַרשטיין.

אַז פון אים האָבן מיר עס געלאַכט.

הערש-בער קומט אַן.

מטערע: איך בעט דיר, צינעלע, זאָג אים גאָרנישט.

צינע: האָסט געזען דעם פרעמדן מענטשן?

הערש-בער: דאָס גיי איך טאַקע אַ קוק געבן.

מטערע: איך בין אויף דיר אין כעס.

הערש-בער: וועסט זיך מיט מיר איבערבעטן.

צינע: הערש-בער, ביסט אַ לעקיש.

הערש-בער: וואָס בין איך?

סטערע: געדענק, צינע.

הערש-בער: דו וועסט באלד ביי מיר כאַפֿן.

ער יאָגט נאָך צינע אין שפּאַט, זי אַנטלויפט.

סטערע: איך וועל העלפֿן זי כאַפֿן; אַט אַזוי, פאַרלויף צום ברונעם!

צינע שפּרינגט אַריבער דעם צאָם און פאַרשווינדט.

הערש-בער: זי וועט שוין ביי מיר (אירס) קריגן, זאָג, וואָס האָט זי

געמיינט?

סטערע: איך ווייס שוין, וואָס זי האָט געמיינט.

הערש-בער: דיין טאטע וועט נאָך היינט דאָ זיין?

סטערע: איך ווייס נישט. אויב דו ווילסט אים זען, קענסטו אַריבער-

קומען צו אונדז.

הערש-בער: דיין טאטע האָט פליגן אין גאָז, פאַרשטייט? ער קען

נאָך אַ מאָל זאָגן, אַז ס'ע שטייט אים נישט אָן.

סטערע: וואָס מיינסטו?

הערש-בער: איך מיינ שוין, גאָס איך מיינ. וואָס באַדאַרף איך אַרומגיין

פּוסט-אונ-פּאַס, און דו אויך, אַז די אויגן זאָלן אַרויסקריכן פון קאַפּ.

סטערע: מיינסט טאָקע, אַז איך וויל דיר פאַר אַ חתן? דאָס, באַשר דו

האַסט זיך מיר אַרונטערגעבויגן אונטער דער סאַמע גאָז — טאָ וואָס האָב

איך געקענט מאַכן?

הערש-בער: מע ווייסט שוין, אַט קום נאָר אַהער.

סטערע: צינע האָט זיך ווידער געמוזט ערגעץ פאַרגעבענען און הערט

זיך איין. זי האָט פריער אויך געזען און האָט דערציילט דער מאַמען.

הערש-בער: אַט, נאָך עפעס.

סטערע: אויף מיינע נאמנות! זי האָט מיר אליין דערציילט.

הערש-בער: אַט, דורע נישט דעם קאַפּ; זי האָט דיר אַפּגענאַרט, *imp. 12*

קענסטו זי נאָך נישט.

סטערע: וועסטו היינט אַריינקומען צו אונדז?

הערש-בער: דיר שטייט נישט אָן, זאָגסטו דאָך.

סטערע: גיי נאָר אַ ביסעלע אַוועק פון אַנטקעגן פענצטער, אַט אַזוי...

זי וואָרפט זיך אים אויפן האַלדז.

צינע: (איר שטימע פון הינטערן צאָם) הערש-בער, דו ביסט אַ לעקיש!

סטערע: צינעלע, איך בין שוין אויף שטענדיק מיט דיר ברוגן.

פאַרשעמט, צעטומלט, שפּרינגט אַריבער דעם צאָם און אַנטלויפט.

צינע קומט אָן.

הערש-בער: וואָס האָסטו עפעס אונטערוואָקן?

2φ dup

צינע: שעם זיך טאָקע. זי האָט דיר אַזוי ליב און דו מאַכסט זיך ווי
אַ לעקיש. וואָלסט שוין וואַרטן, איך זאָל דיר געבן אַ קוש. ווען דאָס איז
אויף מיר, וואָלסטו מיר שוין נאָכגעלאָפֿן — וואָס אַרט דיר!

הערש-בער: זע נאָר, שוין לאַנג ביסטו אַזאַ חכמה? *khomé*

צינע: איך האָב דערציילט דער מאַמען, אַז דו האָסט זי אַ קוש געטאָן.

הערש-בער: זי האָט עס מיר גאָר געטאָן.

צינע: זעסטו שוין, אַז דו ביסט אַ לעקיש.

הערש-בער: אַבער, וואָס האָסטו אומצוטראָגן ליגנס?

צינע: דו ווייסט דאָך, אַז ס'איז אַן אמת.

הערש-בער: אויב ס'איז טאָקע אמת, אַז דו האָסט דערציילט דער

מאָמען, וועל איך דיר מאַכן ווי אַ ביטערן עפל.

צינע: וועלן מיר טאָקע זען.

הערש-בער: דו האָסט מיר נישט וואָס אונטערוואָקן.

צינע: קענסט מיר נישט פאַרווערן... אַז דו מאַכסט אַזוי, אַז זי זאָל

דיר נאָכלויפֿן און וויינען, ווען דו ליבסט זיך אין איר, ביסטו נישט אַ לעקיש?

הערש-בער: ווער וויינט?

צינע לאַכט זיך פונאַנדער אויפן הויכן קול.

הערש-בער: ביסט אַ משוגענע און ס'איז נישטאָ וואָס צו רעדן מיט דיר.

רחל (קומט אַרויס פון שטוב): איי, סאַראַ מענטש דאָס איז! נאָך גאָר אַ

קינד, וואָלסטו דיר זען, פערל שיטן זיך פון זיין מויל.

צינע: טאָקע... כּוֹויל אַריינגיין אין שטוב.

רחל: אַז דו וועסט זיך האַלטן ווי אַ מענטש. קענסט זיך נאָך פונאַן-

דערלאַכן.

צינע: איך זאָג דיר צו, מאַמע, איך וויל אַזוי נאָר דורכגיין אין דער

אַנדערער שטוב.

גייט אַריין אין שטוב, ווי פאַרגענענדיק זיך.

רחל: וואָס שטייטו אַזוי, הערש-בער?

הערש-בער: איר גליק, וואָס דו ביסט אַרויסגעקומען. איך האָב זי

שוין געוואָלט גוט מכבד זיין.

רחל: וואו איז סטערע?

me Khabad to respect a guest

הערש-בער: מסתמא אהיים געגאנגען.

רחל: ס'איז טאָקע אמת, וואָס צינע דערציילט?

הערש-בער: (צעטומלט) וואָס?

רחל: מסתמא האָט זי אויסגעטראַכט.

הערש-בער: וואָס אויסגעטראַכט?

רחל: האָ, כּ'האָב גאָרנישט געמיינט.

הערש-בער : טא וואָס זשע רעדסטו, און מען קען מיינען, כ'ווייס וואָס?
אברהם-יעקב (קומט אַרויס): ווייסט, מאַמע, ווי אַזוי מען רופט אים?
לוי-יצחק.

רחל : טאַקע אַ שיינער גאַמען.
אברהם-יעקב : דער טאַטע האָט אים געפרעגט, ווי אַזוי מען רופט
אים, האָט ער געזאָגט.

דוד-נח (קומט אַרויס): וואו ביסטו, רחל? הערסט וואָס איך וועל דיר free?
זאָגן — אַז דער מענטש געפעלט מיר.

רחל : נאָך די מילך אים אויף די ליפן.
דוד-נח : איך האָב מיט אים גערעדט. ער וואָלט זיך דאָ אַפּשטעלן.
רחל : וואָס ט'ער דאָ טאָן?

דוד-נח (ווייסט וואָס? — אַ וואויל-געלערנטער. די קינדער וועלן פון
אים עפעס כאַפּן): האָסט געמעגט הערן, ווי ער רעדט.

הערש-בער : איך וועל שוין אַזוי אויך מיין שטעטל באַשטיין.
אברהם-יעקב : איך וויל ביי אים לערנען.

הערש-בער : מסתמא אַזאָ לעקיש ווי דער אַמאָליקער מלמד, וואָס האָט
נישט געקענט אַ פערד דעם עק פאַרבינדן.

דוד-נח : ווען דו וואָלט נישט האָבן אַזאָ פאַרשטאַפּטן קאַפּ, האָט נאָך
יענער מלמד אויך געקענט זיין פאַר דיר גענוג.

רחל : טאָ וואָס זשע טוט מען?

דוד-נח : מע וועט אים אַפּשטעלן אויף איבערנאַכט דערוויילע.

אברהם-יעקב : טאַקע, מאַמע, זאָל ער בלייבן ביי אונדז.

אלקנא : (קומט אָן) אַ גאַט-העלף! וואָס שטייט איר עפעס אַזוי?
דוד-נח : אַ מענטש איז דאָ דורכגעגאַנגען, רעדט ווי עפעס רעכטס.

ממש דער קאַפּ ברענט אויף אים. מען שמועסט דאָ, אפשר אים אַפּשטעלן
פאַר אַ מלמד.

אלקנא : וואו איז ער? איך גיב צושטייער!

דוד-נח : אַ בחור — אַ מענטש.

אלקנא : איך גיב צושטייער!

לוי-יצחק קומט אַרויס.

אלקנא : אַט דאָס איז ער? נאָך גאָר אַ שנעק.

רחל : ממש די שכינה רוט אויף אים.

אלקנא : זיי זשע מוחל, שלום-עליכם.

לוי-יצחק : עליכם-שלום.

אלקנא : פון ווייט?

לוי-יצחק : נישט פון גאָר נאָענט.

דוד-נח : דאָס דערקענט מען.
אלקנא : וואוהין גייט מען עפעס?
לוי-יצחק : אַזוי גיי איך מיר איבער דער וועלט. אַנקומען אין אַ שטאָט
פון שיינע יידן וועל איך מיר אַפּשטעלן.
אלקנא : אפשר דאָ אויפן ישוב זיך אַפּשטעלן?
דוד-נח : דאָס זאָג איך דאָך.
לוי-יצחק : וואָס וועל איך דאָ טאָן אויפן ישוב?
דוד-נח : קיין עין-הרע נאָך יידן פאַראַן אין דער געגנט. מיר האָבן אַ
מנין אַלע שבת.

אלקנא : פיינע יידן דאָ פאַראַנען. ס'ט לערנען מיט מיינע קינדער;
מיט אַט דעם יידנס קינדער. מ'עט דיך האַלטן בכבוד. פיינ אויסקליידן; געבן
צו עסן און סוף זמן — נאָך אַ ביסל מזומן אויך.

רחל : צו עסן, געלויבט איז דער אייבערשטער, פעלט נישט ביי מיר.
אלקנא : וואו פעלט עס אויפן ישוב צו עסן? קינדער, וואוילע קינדער,
נאָר ס'האָט זיך נישט געמאַכט עפעס אַ מלמד — אַ מענטש.

דוד-נח : לייג זיך איבער. אַט, דער זון מיינער, כאַטש שוין אַ גרויסער
בחור פונדעסטוועגן האָט ער נישקשה פון אַ קעפל. אַז ער'ט וועלן, קען ער
נאָך עפעס דערגרייכן.

לוי-יצחק : די קינדער זיינען גרויסע, און איך...

דוד-נח : אַז מען איז אַ מענטש מאַכט נישט אויס. וועלן אַ מלמד צוריק
נישט אַפּגעבן. וועסט האָבן דרך-אָרץ פאַרן רבין, האָ, אברהם-יעקב?

רחל : האָסט זיך דען פאַרגעסן, אַז ער האָט שטענדיק געוואָלט לערנען.
אלקנא : זאָלן זיך די מיידלעך לערנען דאווענען.

לוי-יצחק : פאַר זיי האָב איך נישט קיין תורה.

רחל : זינדיקע ווייבער, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין.

אלקנא : איכ'ל דיר געבן די בייטש, און אַן מיין חברה וועלן נישט
פאַלגן, וועסטו כוואַשטשען די ביינער, און שוין. כאַ-כאַ-כאַ.

הערש-בער : איך וואָלט שוין געגעבן אַ כוואַשטשען.

אברהם-יעקב : צו מיר ט'מען נישט באַדאַרפן קיין בייטש.

לוי-יצחק : זיינען נאָך יידן פאַראַנען אין דער געגנט?

דוד-נח : ווייסט, ווי דען? וואו זיינען עס נישטאָ קיין יידן?

אלקנא : אַרנטלעכע יידן. שבת — אַ פיינער מנין.

דוד-נח : עסן איז פאַראַנען צו זאָט אויפן ישוב; מילך, פוטער, קעז.

אלקנא : מיט אַ קאַרטאַפּל קען מען זיך אויך נישט סמען.

רחל : וואָס מען וואַרפט אַרויס ביי מיר, קען נאָך אַ מענטש לעבן.

אלקנא : מיין יידענע וועט וועלן, ער זאָל זיין ביי מיר שבתים.

75

shakes guest

syrekh-guest for shakes
to whip: 110

דוד-נח: זעסטו, פון שבת לאז איך אים נישט אָפּ.
לוי-יצחק: איך וואָלט וועלן האָבן צייט פאַר זיך אליין אויך צום לערנען.
אלקנה: כ'קען שווערן, אז דאָס וועט נאָך זיין אַמאָל אַ רב אויך!
דוד-נח: דער טאָג איז גרויס. אַז מען פוילט זיך נישט אויפצושטיין
 אַ ביסל באַגינען, קען מען אַלצדינג סדאַנזשען. אַט, האָבן שוין די קינדער
 אַ גאַרטן קאַרטאָפּל פאַרזעצט, און ס'איז נאָך קוים האַלבער טאָג.
אלקנה: אַט וואָס, איך גיי אַהיים און אין אַוונט וועל איך אַהער אַריי-
 בערברענגען מיינע חברה, זאָל ער זיי פאַרהערן. וועסט שוין אליין איבעררעדן
 מיט אים. וויפל מע באַדאַרף — גיב איך צושטייער. אַ גוטן-טאָג!
 גייט אַוועק.

דוד-נח: וועסט, רחל, גיין מאַכן אַן עסן, אפשר וועט ער עפעס איבערכאַפּן.
לוי-יצחק: (קוקט זיך אַרום) אַ שיינער טאָג ביי איך.
דוד-נח: ווייסט, ווי דען? קיין עין-הרע פיינע יידן אויפן ישוב.
הערש-בער: איך וויל טאַקע עסן. פון רעדן וועט גאַרנישט אַרויסקומען.
אברהם-יעקב: (צו לוי-יצחק) איר ווילט זען דעם גאַרטן מיט
 קאַרטאָפּל, וואָס מיר האָבן היינט פאַרזעצט?
רחל: גיי, 'סטו ווייזן דעם רבין די קעבלעך אין שטאַל.
 גייט אין שטוב.

הערש-בער: (שוין צום שטוב גייענדיק, צו דער מוטער) ס'וועט לאַנג
 נעמען ביז דו, מאַמע, וועסט אים אַפּפאַשען.
רחל: וואָס, כיוועל אים זשאַלעווען עסן?
 גייט אַריין אין שטוב.

לוי-יצחק: ווער איז געווען דיין מלמד ביז אַהער?
אברהם-יעקב: שוין לאַנג דאָ נישט געווען קיין רבי.
לוי-יצחק: אַבער ווער איז געווען דער לעצטער?
אברהם-יעקב: אַז אַלטער ייד.
לוי-יצחק: נישט געהאַט פאַר אים קיין דרך-אָרץ.
אברהם-יעקב: יעמאַלט געווען נאָך קליינע קינדער. נישט געהאַט
 קיין שכל.

לוי-יצחק: דו געפעלסט מיר.
אברהם-יעקב: קומט, מיר וועלן זען די קעבלעך, דערנאָך וועלן מיר
 גיין עסן, קומט.

גייען ביידע אַוועק אין שטאַל. צינע קומט אַרויס. פאַרגנבעט
 זיך צום שטאַל, קוקט דורך אַ שפּאַלט. לוי-יצחק קומט
 אַרויס פון שטאַל. נאָך אים אברהם-יעקב.
אברהם-יעקב: מיר האָבן נאָך אַ גרעסער קעבל, איז עס אויפן לאַנקע.

↓
 meadow

jug
vos
ta
in
du
ay

du
ta

Ve

sey

76

75
V
dub

לוי-יצחק: אַ שיינער טאָג ביי איך.
 מערקט נישט צינען, וואָס האָט זיך באַהאַלטן הינטערן שטאַל
 ווען זיי גייען פאַרביי אין שטוב אַריין.
צינע: (קומט אַרויס, רופט שטיי!) אברהם-יעקב! אברהם-יעקב!
 יענער הערט נישט. זי בלייבט אליין. טוט זיך אַ ריס פון אַרט.
 ווי זי וואָלט וועלן לויפן אין שטוב אַריין. שוין ביים שוועל
 בלייבט זי שטיין אַ וויילע, פאַרטראַכט זיך. נעמט אַן אין אַ
 קאַשעק קאַרטאָפּל און אַוועק אין גאַרטן.
רחל: (איר שטייט הערט זיך פון שטוב רופן) צינע, צינע...
 פאַרהאַנג

צווייטער אַקט

ביי דוד-נחן אין שטוב. אַנהייב זומער. אַרום האַלבן טאָג.
 לוי-יצחק זיצט ביי אַ ספּר פאַרטראַכט. הייבט זיך אויף פון
 אַרט, גייט אום אויף און אָפּ.

אברהם-יעקב: (קומט אַריין) אַט בין איך. געמיינט, אַז היינט וועלן
 מיר נישט לערנען.

לוי-יצחק: מיט וואָס איז היינט אַנדערש ווי שטענדיק?

אברהם-יעקב: היינט קאַסעט מען היי.

לוי-יצחק: טוען עס דאָך די גוים.

אברהם-יעקב: ס'איז אַבער גוט צו זיין אויפן לאַנקע. פאַרוואָס טוט

איר זיך קיינמאַל נישט אויס באַרוועס?

לוי-יצחק: אויף אַלץ איז פאַראַן אַ צייט.

אברהם-יעקב: וועלן מיר טאַקע היינט לערנען?

לוי-יצחק: אויב דער טאַטע וועט גאַרנישט זאָגן, און דו ווילסט נישט.

אברהם-יעקב: דער טאַטע ווייסט גאַרנישט.

לוי-יצחק: איך ווייס אויך, אַז דרויסן איז שוין. מיינסט, איך ווייס

נישט?

אברהם-יעקב: מיר'ן נישט לערנען. מיר'ן אַזוי עפעס רעדן. רעדט

מיט מיר עפעס, רבי.

לוי-יצחק: רוף מיר ביים נאַמען, ביסט דאָך גרעסער פון מיר...

דברים בטלים ווילסטו זאָל איך מיט דיר רעדן?

אברהם-יעקב: איר ווילט ווערן אַ רב. ס'אי' טאַקע גוט צו ווערן אַ

רב, ס'אי' עפעס שווער?

dub
sub
simple words
order

avram-betaylam

לוי-יצחק: ווי פאַר וועמען.
אברהם-יעקב: איך וואָלט געקענט ווערן אַ רב?
לוי-יצחק: ס'איז פאַר קיינעם נישט שווער. נאָר דו האָסט דאָך ליב

בעסער צו זיין אין פעלד; איז אַזוי אויך גוט.
אברהם-יעקב: נישט איך האָב ליב; באַשר ס'איז זומער, איז שווער
צו זיין אין שטוב, אַז דאָרט איז אַזוי גוט. איר זענט שוין ווי אַן אַלטער ייד.
לוי-יצחק: אַז מע וויל ווערן אַ רב, באַדאַרף מען אַפּקערן דעם געדאַנק
דערפון, וויל ס'איז מבטל דעם געדאַנק.

אברהם-יעקב: רעדט מיט מיר פון גאָט.
לוי-יצחק: וואָס הייסט? ווייסט דען נישט, אַז גאָט איז אומעטום?
אברהם-יעקב: יא, ער איז אין הימל און אויף דר'ערד. איך מיינ, אַז
ס'וואָלט געווען שלעכט אַן גאָט. ער מאַכט דאָך, אַז די גראָזן זאָלן וואַקסן.
ס'איז זייער גוט, וואָס אַ גאָט איז פאַראַנען אויף דער וועלט. מענטשן וואָלטן
אפשר געווען גלונים, ווען נישט גאָט.

לוי-יצחק: ווי ווילדע חיות. —
אברהם-יעקב: איר האָט אַמאָל געזען אַ וואָלף?
לוי-יצחק: ס'איז געשריבן: „זאב טורף“; אַ וואָלף פאַרצוקט.

אברהם-יעקב: פאַראַיאַרן האָט אַ וואָלף ביי אונדז צעריסן אַ פערד.
לוי-יצחק: אַזוי, אַ פערד צעריסן! —
אברהם-יעקב: ער איז אומגעגאַנגען אויפן לאַנקע געפענטעט. ס'איז
געווען ביינאַכט, אויף מאַרגנס האָט מען אים געפונען אַ טויטן; זיין האַלדז
געווען אויסגעגעסן. מען האָט דערקענט דעם וואָלפס ציינער.

לוי-יצחק: אַט זעסטו שוין.
אברהם-יעקב: וועלף ווייסן נישט, אַז אַ גאָט איז פאַראַנען; אַ מענטש
איז טאַקע אַ קלוגע באַשעפּעניש.

לוי-יצחק: „כי בצלם אלקים נברא האדם“ — אין דעם
פורעם פון גאָט איז באַשאַפן געוואָרן דער מענטש. גאָט האָט פון זיין גרויס-
קייט צום מענטשן איבערגעגעבן.

אברהם-יעקב: אָבער אַ מענטש וואָלט נישט געקענט באַשאַפן די וועלט.
לוי-יצחק: דערפאַר קען אַ מענטש חרוב מאַכן אַ וועלט.
אברהם-יעקב: אַזוי!
לוי-יצחק: ווייסט, אברהם-יעקב, אַז כ'וועל מיר אפשר שוין לאָזן פון
דאָנען.

אברהם-יעקב: אייך איז דען שלעכט ביי אונדז?
לוי-יצחק: ס'איז נישט קיין תכלית. כ'האָב דאָ נישט קיין ספרים. דאָ
פעלט מיר אַלצדינג. דאָ פעלט מיר דער קול פון די לומדי-תורה יעדן באַגינען

early morning voice of student of Torah

פרץ הירשביין / גרינע פעלדער

אין בית-המדרש. פעלט מיר דער תואר-פנים פון די שיינע יידן. צוליב וועמעס
זכות די וועלט האָט אַ קיום. *stands on its feet*
אברהם-יעקב: איך וואָלט אַזוי וועלן מיטגיין מיט אייך; איך וועל
אויך אויפשטיין פאַרטאָג לערנען.

לוי-יצחק: האָסט דאָך נאָר וואָס געזאָגט, אַז דייך ציט אין פעלד אַריין.
אברהם-יעקב: ס'איז טאַקע אמת; נאָר מיר דאַכט זיך אויס, אַז אויף
דער וועלט איז עפעס מאַדנע. אַמאָל טרעפט, אַז סע פאַרט דורך אַ ייד אַ
פרעמדער, זעט ער אויס אַזוי אַנדערש. פאַראַיאַרן איז דאָ דורכגעפאַרן עפעס
אַ רב, האָט ער געהאַט אַזאַ לאַנגע, ווייסע באָרד! כ'האָב אויפן דאָרף קיינמאָל
אַזאַ יידן נישט געזען. אַ פולע שול מיט אַזוינע יידן מוז טאַקע זיין זייער שוין.

לוי-יצחק: אַוודאי איז עס שוין.
אברהם-יעקב: לערנט מיך אויס אַנצושרייבן מיין נאָמען.
לוי-יצחק: דערצו באַדאַרף מען פריער קענען אַנצושרייבן דעם אַלף-בית.

אברהם-יעקב: כ'וועל אַריינברענגען אַ ברעטל מיט אַ שטיקל קרנדי
און איר'ס מיר ווייזן ווי אַזוי.
לוי-יצחק: לויפט אַרויס.

לויפט אַרויס. לוי-יצחק פאַרקוקט זיך אין פענצטער, ווי
ער וואָלט עמעצן באַמערקט; ער אַיילט צום טיש, גראַבט אין
די אויגן אין ספר.

צינע (קומט אַריין). באַרוועט. ס'קליידל פאַרשטעקט ביים זייט. אַריינ-
קומענדיק פאַרריכט זי עס, פאַרנעמט זיך אַנגלייגן אַ פייער אויפן קווימען.
ווענדט זיך צו לוי-יצחק: די מאַמע האָט געפרעגט, צי איר ווילט עסן?
לוי-יצחק: ס'איז רעכט אַזוי אויך.

צינע: איר ווילט פאַסטן?
לוי-יצחק: אַ מענטש באַדאַרף זיך נישט געוואוינען אַזוי צו דער אַכילה.
צינע: אַז איר וואָלט עסן אַזוי פיל ווי איך, וואָלט איר האָבן מער כוח.
לוי-יצחק: צוליב וואָס באַדאַרף מען עס האָבן כוח?
צינע: נישט-גוט, אַז מען האָט נישט קיין כוח. איר וואָלט זיך נישט
געקענט שטייערן מיט הערש-בערן.

לוי-יצחק: אַ ייד באַדאַרף זיך נישט שטייערן.
צינע: פאַרוואָס נישט? אַ ייד באַדאַרף זיין אַזוי שטאַרק ווי אַ גוי.
(זי וויל איבערברעכן אַ צווייג אויפן קני; זי קען נישט. ווענדט זיך צו אים)
ס'איז צו לאַנג, פאַלט אַראָפּ פון קווימען, אפשר טאיר עס קענען איבערברעכן?
לוי-יצחק: נאָך וואָס ברעכן אויף דער קני, אַז מען קען עס טאָן מיט
אַ האַק?

fire place

צינע: אז מען זאל טאן אלץ ווי מען באַדאַרף... איך בין נישט קיין שטאַטישע.

לוי-יצחק: אויפן דאַרף באַדאַרף מען אויך זיין אַ מענטש.

צינע: (א ביסל פאַרשטעמט) מיין מאַמע זאָגט טאַקע, אז איך בין צו פיל צעלאָזן. סטערע איז טאַקע בעסער פון מיר.

לוי-יצחק: ווער?

צינע: סטערע, אלקנהס מיידל. זי האָט מיר געזאָגט, אז זי האָט גערעדט מיט אייך. מיין ברודער וויל זי פאַר אַ כלה.

לוי-יצחק: וואָס פאַר אַ ברודער?

צינע: דער עלטערער, הערש-בער.

לוי-יצחק: טאַטע-מאַמע שוין דורכגעקומען צווישן זיך?

צינע: וואָרעם וואָס, זי געפעלט אייך?

לוי-יצחק: האָ?

צינע: סטערע געפעלט אייך?

לוי-יצחק: נישט-שיין צו פרעגן אזא זאַך.

צינע: פאַרוואָס איז נישט-שיין? איך פאַרשטיי נישט, פאַרוואָס ס'איז נישט-שיין.

לוי-יצחק: איך קלער גאָר אַוועקצוגיין פון דאַנען.

צינע: אייך איז נישט-גוט ביי אונדז.

לוי-יצחק: מיר איז דאָ וואויל, נאָר איך ברענג נישט קיין נוצן מיט מיין זען. די קינדער ווילן נישט לערנען.

צינע: לערנט מיט מיר, איך וועל זיך לערנען ווי אַ יינגל.

לוי-יצחק: ס'איז נישט-רעכט. ווייבער זיינען פטור פון צו לערנען תורה. פאַר זיי לערנט שוין דער מאַן.

צינע: וואָס?

לוי-יצחק: האָ?

צינע: איך זאָג דאָך אייך, לערנט מיט מיר, אז קיינער זאל נישט וויסן.

אודאי, קיינער באַדאַרף נישט וויסן. איר'ט זען ווי ס'וועט זיין גוט.

לוי-יצחק: נישט-רעכט.

צינע: פאַרוואָס נישט-רעכט? מיין ברודער מיט סטערען מעגן?

לוי-יצחק: וואָס, ער לערנט מיט איר?

צינע: ניין; זיי האָבן זיך ליב. זיי האָבן זיך זייער ליב. ס'איז זייער שיין, אז מען האָט זיך ליב... קיינער ט'ניט וויסן ווען איר וועט מיט מיר לערנען. מיר קענען זיך באַהאַלטן אין פעלד, אָדער גאָר אויפן בוידעם.

לוי-יצחק: כ'וועל נאָך אפשר היינט פון דאַנען אַוועק.

צינע: איכ'ל נישט לאָזן.

לוי-יצחק: מען קען מיר נישט האַלטן מיט געוואָלד.

צינע: אָדערבא זאָגט, פאַרוואָס אייך איז נישט גוט ביי אונדז? אפשר האָט איר אַ שלעכטן געלעגער — האָ, זאָגט, אפשר? געפעלט אייך מיין שלאָפבאַנק, וועל איך אייך אָפטרעטן. זאָגט, פאַרוואָס ווילט איר פון אונדז אַוועק?

לוי-יצחק: דאָס וועל איך דעם טאַטן זאָגן. ער האָט מיר דאָ אָפגעשטעלט.

צינע: אָבער איך בעט אייך, אז איר זאָלט נישט אַוועק פון אונדז, איך בעט אייך זייער...

לוי-יצחק: דו לערנסט דאָך סיי ווי נישט, טאָ וואָס איז די נפקא-מינה?

צינע: אַ, ווען איך וואָלט עס געקענט מאַכן אַזוי, אז אייך זאל זיין גוט ביי אונדז! ווייסט איר גאָר וואָס, אז איר וועט אָפעסן, ט'איר אַרויסקומען אין פעלד און איר'ט זען ווי אַזוי איך שאָר צונגיף דאָס היי. איך נעם אַן אַזאָ גרויסן בונט היי אויפן קאַפּ, אז מען זעט נאָר די פיס אַרויס. זאָגט מיר, וואָס איר האָט ליב צו עסן?

לוי-יצחק: שטייכלט אין פאַרלעגנהייט.

צינע: זאָל זיך אייך אויסדאַכטן, אז איר זענט מיין מאַן, און אייך אייער ווייב, און איך האָב אייך זייער ליב און איך וויל, איר זאָלט מיר זאָגן וואָס ס'איז געשמאַק.

לוי-יצחק: ס'אי' דאָך אָבער נישט אַזוי.

אברהם-יעקב (קומט אַרײַן): אַט האָב איך אַ ברעטל מיט אַ שטיקל קרייד; דער רבי וועט מיר לערנען ווי אַזוי אויפצושרייבן מיין נאָמען.

צינע: איך וויל אויך, רבי; שרייבט אַן מיין נאָמען. איך וויל זען ווי אַזוי מיין נאָמען קוקט אויס אָנגעשריבן.

לוי-יצחק: שרייבט אַן מיט גרויסע אותיות „אברהם-יעקב“.

צינע: ס'איז מיין נאָמען אַזוי לאַנג?

לוי-יצחק: דאָס מאַכט אברהם-יעקב.

צינע: איך בעט אייך, שרייבט אַן מיין נאָמען — צינע.

לוי-יצחק: שרייבט.

צינע: אוי, מאַמעלעך! אַט וועל איך אָפּמעקן און איר שרייבט אַן נאָך אַ מאָל.

אברהם-יעקב: ביסט אַ משוגענע.

צינע: שרייבט, איך בעט אייך.

לוי-יצחק: שרייבט אַן.

צינע (מעקט ווידער אָפּ): איצט נאָך אַ מאָל; כ'האָב אַזוי ליב צו זען ווי איר שרייבט.

לוי-יצחק: מאַכסט זיך נאָריש.

צינע: איך זע שוין, אז איר וועט נישט אוועקפארן, איך...
אלקנה: (קומט אַרײַן): א גאט־העלף, רבי, איך בין געקומען דיר צונעמען צו מיר אהיים.

sysek - problem
צינע: פארוואס?
אלקנה: ס'איז שוין מיין עסק.

לוי-יצחק: איך וויל אינגאנצן אוועק פון ישוב.
אלקנה: מיינע קינדער גייען אום פוסט־און-פאס, איך קען דיר נישט אוועקלאזן.

mekhevel
לוי-יצחק: פאלגן נישט אן עלטערן.
אלקנה: איך וועל זיין דערביי און כ'וועל זיי מיט דער בייטש מכבד זיין, טאמער פאלגן זיי נישט... וואס קען איך מאכן? מע איז שטענדיק פאריאגט און ס'איז נישטא קיין צייט ווען אפילו אפצושטעלן א קינד.

לוי-יצחק: שמענסן קינדער איז נישט־ריכטיק.
אלקנה: דאס, זעסטו, בין איך שוין נישט מסכים, מע האט מיך אויך געשמיסן; אַניט איז טאקע געווען שלעכט.
meskim
צינע: זאגט עפעס אין דער שטיל אברהם־יעקב, ער גייט שטיל אַרויס, מיט גרויס אומרויאקייט הערט זי זיך צו צום שמועס.

לוי-יצחק: איר באַדאַרפט האָבן צו די קינדער אן עלטערן מענטשן. וועלן זיי האָבן פאַר אים דורך־ארץ.

אלקנה: אַבער געוונט זאָלסטו זיין — דו געפעלסט מיר — ווי זאָגט מיין יידענע, וואָס האָב איך מיר צו נאָרן? אויפן ישוב פראַסטע אַבער אַרנטלעכע יידן; קענסט דאָ קריגן אַ כלה — אַ פיינע יידישע טאַכטער. כאַטשאַ, אויפן ישוב ווערט מען נישט פאַרפאַלן. שאַ, וואָס איז דאָ אויפן ברעטל? לערנסט דעם יינגל שרייבן; אליין געשריבן וואָס? (באַטראַכט דאָס ברעטל) אַ שאַד וואָס כ'האַב נישט מיינע ברילן.

wonderful
צינע: קוקט פון דער זייט ביז צו אים.
אלקנה: וואָסנע אותיות? קוקן פשוט פון ברעטל אַראָפּ.
דוד־נח: קומט אַרײַן.

צינע: טאטע, ווייסט אַז...
אלקנה: אַ גאט־העלף, דוד־נח; כ'ויל דעם מענטשן פון דאָנען צונעמען.
דוד־נח: דאָס יינגל האָט מיר שוין געזאָגט, וואָס הייסט?
אלקנה: אַזוי גיך געלאָפן אַנזאָגן. = 372 יסין
דוד־נח: וואָס פעלט אים דען ביי מיר אין שטוב? אַ שלעכט געלעגער? אַדער אפשר קאַרג צו עסן? און דאָס וואָס כ'האַב צוגעזאָגט קען מען מיר טרויען, צו יום־טובים דערציען — וואָס הייסט?

top - sub 19

אלקנה: אַבער דו פאַרשטייט נישט פון וואָס דאָ איז די רייד. איך זאָג אַז ס'איז גלייכער, ער זאָל זיין ביי מיר.

דוד־נח: דאָס מיינט איך דאָך, אַז איך וועל אים נישט אַפלאָזן.

sub
אלקנה: מיינע קינדער זיינען שקצים און אַז דער מלמד וועט זיין דערביי וועלן זיי מער אַפשיי האָבן.

דוד־נח: ווייסט — אַפשיי האָבן? ווי האָט מען (עס) נישט קיין אַפשיי? אברהם־יעקב קומט אַרײַן.

דוד־נח: זאָג מיר נאָר, צוליב דיר גייט (עס) אַ מענטש אוועק? איך וועל נעמען אַ שטעקן און דיר צעברעכן די ביינער!

לוי-יצחק: ניין, נישט צוליב אים. הלוואי וואָלטן אַלע קינדער זיין ווי ער.

רחל: (קומט אַרײַן): וויי איז מיר, דער רבי גייט אוועק?

דוד־נח: הערסט דאָך, אלקנה וויל אים נעמען צו זיך.

רחל: איר טאָרט נישט טאָן אַזאָ זאָך.

אלקנה: לאַמיר פרעגן אַ מענטשן: וואָס זאָגסטו, רבי?

לוי-יצחק: איך טראַכט, אַז גלייכער גיין אַהין, וואו כ'האַב באַדאַרפט.

רחל: אַפגעווען אַ חודש, אפשר שוין מער ווי אַ חודש צייט — גענוג.

רחל: סטייטש, וואָס הייסט?

לוי-יצחק: איך וועל שיקן אַן עלטערן מענטשן צו אייך.

דוד־נח: דיר ווילן מיר, מען רעדט פון דיר אין דער גאַנצער געגנט.

אלקנה: דאָס זאָג איך דאָך אויך.

רחל: גיי צו, אברהם־יעקב, בעט דעם רבין, ער זאָל דאָ בלייבן מיט אונדז.

דוד־נח: עט, נאָרישקייטן, אַז ס'האַט זיך שוין געמאַכט אַזוי; מע נעמט נישט און מע פאַרשעמט אַ דאַרפישן מענטשן.

רחל: מישטיינס געזאָגט, אויפן דאָרף פאַרגעסט מען אין גאָט און אין זיין געבאָט. כ'בין געווען אין זיבעטן הימל וואָס ביי מיר אין מיין שטוב — כ'ווייס דאָרט וואָס.

דוד־נח: זעסטו דאָך, האָסט אַ מענטשן געגעבן שלעכט צו עסן, גייט ער אוועק.

רחל: כ'ווייס דאָרט וואָס דו רעדסט; כ'האַב דען פאַר זיך פריער גע-נומען? אַדער אפשר פריער די קינדער געגעבן?

אלקנה: דאָס טענה איך דאָך, זאָל ער גיין צו מיר, אויב דאָ געפעלט אים נישט.

דוד־נח: דאָס, אלקנה, טוסטו אַן עוולה.

רחל: אלקנה וויל זיך קריגן מיט אונדז — זאָל זיין אַזוי.

mis-treatment

לוי-יצחק: קריגט זיך נישט, יידן, איבער מיר. מיר פעלט ביי איך גארנישט. מיר איז דאָ צו גוט. איך עס און טרינק נישט פארדינטערהייט. איך וויל נישט צוויי.

דוד-נח: אַט לאָ געמאַך פאַרשעמסט אַ דאַרף-מענטשן. ווען כ'ואַלט געוואוינט אין שטאָט, האָט מען נאָך אַ מאָל אַ זכיה אַ לערנער ביי זיך אין שטוב צו האַלטן. כ'ואַלט געגאַנגען אין בית-המדרש אַריין און געזוכט ווי איר זעט מיך לעבן. אויפן דאַרף, אַז אַ ייד וויל זיין אַ ייד — קען ער נישט כ'האָב דעם גרעסערן געשטאַפּט אין קאַפּ אַריין און ס'איז נישט געקראַכען. אַלקנה: כאַ-כאַ-כאַ, אין קאַפּ ליגט פערד, שעטשקע, קאַרטאָפּליעס. רחל: וואָס איז איצטער? אפשר אַרום יום-טובים... אַלקנה: כ'האָב נישט קיין צייט — וואָס בלייבט? דוד-נח: מע טאָר נישט אַ מאַך טאָן מיטן האַנט אויף אַ דאַרף-מענטשן. אַט גי אַ ביסל אַרויס אויפן לאַנקע, זע וואָס דאַרפישע מענטשן טוען. גייען נישט אַרום ליידיק. לערנען נישט קיין תורה, אַבער גייען נישט אַרום פוסט-און-פאַס. גיי, אברהם-יעקב, פיר דעם רבין אַרויס אויפן לאַנקע. רחל: גיי, מיין קינד. אברהם-יעקב: וועט איר גיין, רבי? לוי-יצחק: מע קען גיין אַ ביסל. גייען ביידע אַרויס.

רחל: (שרייט נאָך) באַווייז אים, מיין קינד, ווי שיין קאַרן וואַקסט! אַלקנה: וואָס שוונגסטו אַזוי עפעס, צינע? האָסט געזען סטערען? צינע: ניין. אַלקנה: ווינען ביידע פיינע סחורות. צינע: אַבי מיין מאַמען געפעל איך. אַלקנה: הערסט, דוד-נח? ווי ס'לערנט זיך צו ענטפערן אַן עלטערן מענטשן. ווען סטערע זאל מיר אַזוי ענטפערן, וואָלט זי שוין ביי מיר געקאַפּט אַ חלק. היינטיקע קינדער... קום, דוד-נח.

ער און דוד-נח גייען אַרויס. צינע קוקט אין פענצטער, מיט אַ זיט אָפּגעווענדט פון דער מוטער, און ווישט די טרערן.

רחל: איך האָב געמיינט, אַז אים איז גוט ביי אונדז, וויי איז מיר, צום סוף — נאָ דיר... זע נאָר, וואָס וויינטו?

צינע כליפעט.

רחל: וואָס וויינטו, שטיק נאָר? הערסט זיך איין וואָס אַלקנה זאָגט? באַשר כ'האָב מיך איינגעהאַלטן, עפעס איז ער מיר גאָר נישט דער אייגענער

אַלקנה די לעצטע צייט. געוואָרן אַזאָ מיין נישט-פאַרגינגער. כ'ואַלט מיר נאָך געוואונטשן צו זיין אין זיין שטאַנד.

צינע זיצט ביים פענצטער, אַראָפּגעלאָזן דעם קאַפּ און ווישט די טרערן.

רחל: איך פאַרשטיי דאָך גאָר נישט וואָס דו וויינט. זע נאָר, כ'בעט דיר, וואָס איז די מעשה?

צינע: האָסט נישט געהערט, וואָס אַלקנה האָט דאָ גערעדט.

רחל: טאָ וואו ביסטו געווען אין דער וועלט? האָסט נישט קיין מויל? האָסט אים געקענט ענטפערן אַזוי, אַז ער זאל שוין האָבן צו געדענקען. צינע: לאָ אים נישט אַוועקפאַרן.

רחל: טאָ דעריבער באַדאַרף מען וויינען? ס'איז מיר אַ שאָד צוליב אברהם-יעקבן.

צינע: (באַהאַלט איר קאַפּ ביי דער מוטער אויפן שוויט) איך וויל, ער זאל בלייבן ביי אונדז. מאַמע, ער איז אַזאָ פיינער מענטש.

רחל: האָסט דאָך געלאַכט פון אים.

צינע: כ'האָב נישט פאַרשטאַנען.

רחל: טאָ וואָס קען איר טאָן; וואָס קען איך מאַכן?

צינע: אַז דו פאַרשטייט נישט, מאַמע.

רחל: וואָס האָב איך דען צו פאַרשטיין?

צינע: אַז ער רעדט, קען איך אפשר אויסגיין.

רחל: אַט דאָס מיינסטו גאָר, מיין קינד?..

צינע: איך בין שוין נישט קיין קינד. איך פאַרשטיי שוין אַלצדינג. איך האָב קיינמאַל אַזאָ מענטשן נישט געזען.

רחל: כ'האָב גאָר מורא צו טראַכטן אַזוי הויך.

צינע: טאָ וואָס וועט זיין? וואָס וועט זיין?

רחל: דער מענטש וועט נאָך זיין ערגעץ אַ רב; און וואָס וויינען מיר, מיטטיינס געזאָגט, ווערט אויף דער וועלט?

צינע: טאָ פאַרוואָס קען איך נישט זיין זיין ווייב?

רחל: האָ?

צינע: כ'וועל אפשר אויסגיין, אויב ער וועט אַוועק פון אונדזער שטוב.

רחל: קינד מיינסט, ס'ציטערט מיר אַזש אין האַרצן. איך הער וואָס דו רעדסט, וויי איז מיר.

צינע: בין איך נישט ווערט צו האָבן אַזאָ מאַן?

צינוע : ניין, מאמע איך בעט דיד.

se an

fall
she
decided

 ϕ

צינע: כ'האב טאָקע מיט איר נישט גערעדט.

הערש-בער: כאַ-כאָ, זעסטו, אָז דו ווילסט מיר פאַרדרייען אַ קאַפּ.

צינע: האָב טאָקע חתונה מיט סטערען; דיר וועט זיין גוט.

הערש-בער: ווילסט זיין אַ שדכנטע? דיר וועט דערפון גאַרנישט אַרויסקומען.

צינע: ביסט דאָך מיינער אַ ברודער.

הערש-בער: טאָ גיי רעד מיט איר, וואָס רעדסטו מיט מיר?

צינע: זי גייט דאָך אויס פאַר דיר.

הערש-בער: שוין באַדאַרפט צו זיין/האַט זיך אָנגעהויבן צו בלאָזן.

צינע: מסתמא האָט זיך איר טאַטע אַריינגעמישט.

הערש-בער: זאָג, פון וואָנען ווייסטו?

צינע: איך ווייס שוין.

הערש-בער: וואָס רעדסטו היינט עפעס אַזוי?/האַסט עפעס אָפּגעמאַכט מיט סטערען? זאָג.

וועסט מיר קריכן אין וועג אַריין, זאָג איך דיר, אָז ס'וועט דיר מער נישט פעלן.

צינע: שטיק נאָר; וואָס דו רעדסט/ביסט דאָך מיין ברודער — בין איך דיר אַ שונא?

הערש-בער: איך ווייס, אָז דו ביסט מיר נישט קיין שונא. דעריבער

פרעג איך דאָך — פאַרוואָס זי בלאָזט זיך? איך זאָג איר, אָז מע וועט אָפּקאָסען

דאָס היי וועלן מיר פאַרן אין שטאַט אַריין און כ'וועל איר אָננעמען אויף אַ

קלייד — האָט זי אויסגעגלאַצט אויף מיר אַזאָ פאַר אויגן, פונקט ווי זי

וואָלט מיך גאָר נישט קענען. און דו זאָגסט, אָז דו האָסט גערעדט מיט איר.

צינע: כ'האָב געוואָלט, אָז דיר זאָל טאָן הנאה.

הערש-בער: איז נישט. זי מיינט, אָז כ'וועל איר טאָקע נאָכלויפן.

פעלן גאָר מיידן אויפן דאָרף.

צינע: אָבער אַזאָ בריה ווי סטערע...

הערש-בער: אויך מיר אַ בריה!

צינע: האָסט געזען ווי זי וואַשט גרעט? אָז זי פראַטשעט די גרעט

ביים טייך, הערט מען אַזש ביי אונדז. באַשר איצטער שעמט זי זיך, אָבער,

אָז זי וועט זיין דיין ווייב, וועט זי דיר קריכן אונטער די נעגל/איז אפשר

נאָך אַ מאָל אַזוי שטאַרק ווי איך/האַסט געזען אירע הענט? זיינען אפשר

נאָך אַ מאָל אַזוי גראָב ווי מיינע.

הערש-בער: אויב דו ביסט אַזאָ גוטע שוועסטער, טאָ רעד מיט איר.

צינע: איך זאָל מיט איר רעדן? שעמען זאָלסטו זיך. וואָס ליגסטו דאָ

אין שטוב אָפּ יעדן אָונט? קענסט נישט אָפעסן קיין וועטשערע און גיין אַהין?

וואָס באַדאַרף זי זיצן אַליין און אויסקוקן די אויגן נישט געשטויגן און נישט געפלוויגן?

הערש-בער: זע, פון וואָנען ווייסטו עס אַלץ?

צינע: פון וואָנען איך ווייס? איך פאַרשטיי!

הערש-בער: ביסט אַ פיינע חברטע. איך וועל איר דערציילן וואָס דו האָסט מיר געהייסן טאָן.

צינע: באַדאַרפסט זיך שעמען איר אַזוינס צו דערציילן. זי באַדאַרף וויסן, אָז איך האָב דיר געהייסן גיין צו איר?

הערש-בער: זי איז אַ מויד אַ פייער; איך ווייס עס.

צינע: רעד אָפּ מיט איר, אָז זי זאָל אַרויסקומען היינט ביינאַכט אין אונדזער היי.

הערש-בער: דו וועסט אויך אַרויסקומען?

צינע: נאָך וואָס באַדאַרפסטו מיך?

הערש-בער: זי וועט נישט וועלן אַרויסקומען, אָז ד'ו'סט נישט זיין.

צינע: זאָלסטו איר זאָגן, אָז איך וועל אויך זיין.

הערש-בער: אָבער דו וועסט קומען?

צינע: איך וועל אפשר נישט קומען. דו וועסט מיט איר אַלץ אַפרעדן.

מע קען ווינטער פראַווען אַ חתונה.

הערש-בער: אויף מיינע נאמנות, דו ביסט אַ כוואַט. אַבי כ'האָב גע-

מיינט, אָז דו קריכסט מיר אין וועג אַריין. דערפאַר, אָז כ'וועל פאַרן אויפן

ידיד, ברענג איך דיר פאַטשערקעס.

צינע: ברענג בעסער פאַר איר.

הערש-בער: פאַר איר האָב איך צייט. וואָס האָב איך צו ברענגען

גלאַט אַזוי? כ'וועל ברענגען, אָז מע וועט באַדאַרפן.

צינע: זאָג איר, זי זאָל נישט פאַלגן איר טאַטן, טאַמער מישט ער זיך

אַריין.

הערש-בער: כאַ-כאָ, דו לערנסט מיר טאָקע שיינע זאַכן.

צינע: טאָ זאָלסטו איר זאָגן, זי זאָל אַרויסקומען אין אונדזער היי...

סטערע: (קומט אַריין): אַ גאָט-העלף; מיין טאַטע איז דאָ נישטאָ?

צינע: געווען און אַוועקגעגאַנגען.

סטערע: שוין לאַנג?

צינע: באַדאַרפסט אים טאָקע אַזוי נייטיק האָבן?

סטערע: כ'האָב געזען, ווי אברהם-יעקב גייט אום מיטן רבין אויפן

לאַנקע.

צינע: ער געפעלט דיר?

echo
dub

dub

ali
V3
proposed
subnt +
top

buy
cloth
for
wedding
dress

top
dub
top
dub
to + imp
go + v
שם?

du &
dub
שם

16
prep

top
שם

du &
prep
V3

prep
שם
dub
שם

prep subnt
top
dub

שטערע: כ'האב אויף אים נישט געקוקט.

צינע: שווער זיך.

הערש-בער: אַ-א, ווי זי איז רויט געוואָרן!

ער כאַפט זי אַרום, זי רייסט זיך אַרויס פון אים.

צינע: לאַז מיך נאָר, איך וועל זי כאַפן.

שטערע: (לגאָז זיך נישט) פאַרוואָס ווילסטו מיך כאַפן?

צינע: קום אַהער, הערש-בער, לאַז איר זיך נישט אַרויסרייסן!

שטערע: וועלן מיר שוין טאַקע זען.

רייסט זיך אַרויס מיט אַ קלינגענדיקן געלעכטער, לויפט אַרויס פון שטוב.

צינע: ביסט אַ לעקיש. גיי אַרויס, זאָג איר, אַז זי זאָל אַרויסקומען אין דעם היי.

הערש-בער: איך באַדאַרף זי נישט. זי איז אַ שלעכטס. איך זאָג דיר, אַז זי איז אַ שלעכטס. גיב מיר בעסער עסן, ט'גלייכער זיין.

דוד-נח, רחל קומען אַריין.

צינע: שוין פאַרטיק אַנבייסן.

דוד-נח: ער איז דאָך טאַקע גאַר קיין נאָר נישט.

צינע: וועמען מיינסטו, טאַטע?

רחל: ער מיינט אלקנה.

צינע: וואָס אי, מאַמע? כ'בעט דיך.

רחל: אַנ, טשעפע זיך אָפּ פון מיר. וואָס האָט דאָ געטאָן דאָס מיידל?

צינע: זי איז געקומען פרעגן אויף איר טאַטן.

דוד-נח: האָסט איר געקענט זאָגן, אַז ער איז שוין אַוועק אַהיים. אַזאָ זאָך... זעסטו, דאָס איז שוין אַן עוולה. כ'האָב געמיינט, אַז ער איז מיר אַ גוטער-פריינד.

רחל: ער האָט מער שכל פון דיר.

צינע: וואָס איז עס, מאַמע? פון וואָס רעדט איר?

רחל: ט'זיין רעכט, אַז דו וועסט עס נישט וויסן.

דוד-נח: וועסט פאַר אים מאַכן היינט אַן אַנדער געלעגער. שטאַפּ אַן דעם זאָק מיט פריש היי. זאָל ער האָבן אַ וויכער געלעגער.

צינע: אפשר גאַר מיין בעט זאָל ער נעמען?

דוד-נח: דאָס וואָלט אפשר געווען נישט-קרום. וועסט נאָר אַריינלייגן פריש היי.

צינע: וואויל איך שלאָפן? איכ'ל אפשר גיין צוריק שלאָפן מיט דער מאַמען.

הערש-בער: זע נאָר, ס'אַראַ וואָרע זיי מאַכן פאַר אים.

דוד-נח: האָסט אַ פויערשן קאַפּ און ווייסט אַפילו נישט וואָס פאַר אַ זכיה מיר האָבן.

הערש-בער: וואָס קאַכסטו דאָרט?

צינע: רעטשענע קאַשע מיט מילך.

דוד-נח: זע, רחל, צי ס'איז גענוג מילך אין טעפל.

צינע: גענוג, גענוג, כ'ווייס שוין אליין.

רחל: האָסט אַנגעטאָן שיד? גוט האָסטו געטאָן, מיין קינד.

צינע: איך וועל דערלאַנגען צום טיש.

לוי-יצחק און אברהם-יעקב קומען אַריין.

רחל: מע קען זיך שוין גיין וואַשן.

גרייט צום טיש. דערלאַנגט שוואַרץ און ווייס ברויט.

אברהם-יעקב: דער רבי זאָגט, אַז אים געפעלט ביי אונדז.

רחל: געלויבט איז דער אייבערשטער.

לוי-יצחק: אַז מען וויל אַזוי שטאַרק, נו, וועל איך שוין בלייבן ביז איבער ימים-טובים.

דוד-נח: ס'וועט דיר נישט באַנג טאָן.

דער עולם וואַשט זיך, גייט צום טיש, מאַכט אַ מוציא און קייט

דאָס ברויט. רחל גיסט אַן פאַר יעדן אַ פאַליוון שיטעלע

קרופניק. צינע דערלאַנגט מיט אַ באַזונדערער כוונה.

הערש-בער: מע האָט זיך אַרומגעזעצט אַרום טיש פונקט ווי שבת.

רחל: געלויבט איז דער אייבערשטער.

זי גיסט אַן אַ שיטעלע פאַר לוי-יצחק. ווען צינע איז

שוין מיט דעם אין העלפט וועג, רופט זי זי צוריק מיט אַ וואונק

און גיסט אַריין אין שיסל נאָך אַ ביסל מילך. צינע, האַלטנ-

דיק דאָס שיטעלע אַזוי, בייגט זי זיך צו דער מוטער און גיט

איר אַ קוש. גייט פאַרזיכטיק, מיט יראת-הכבוד, צום טיש.

פאַרהאַנג

דריטער אַקט

ביי דוד-נחן פארן שטוב. סוף-זומער. פארנאָכט. פון שטוב
דערטרעט זיך לוי-יצחק'ס שטימע; ער לערנט. צינע
זיצט פארן שוועל און שלאָגט פוטער. בלייבט אַלע ווילע שטיל
און הערט זיך איין צום געזאַנג וואָס ציט פון שטוב. זי דערמאָנט
זיך אין עפעס און לויפט אין גאַרטן אַריין. לוי-יצחק קומט
אַרויס. באַטראַכט די פוטער-קאַלטשקע; פראוואַט אַ ציטאָן
דעם שטעקן; זעט ווי אַרום שטעקן זיינען שטיקלעך פוטער
אַנגעקלעפט. ס'דערהערט זיך פון גאַרטן צינעס אומרואיקער
אויסגעשריי און אַ גערויש צווישן די צווייגן פון אַ בויס. ער
בלייבט אַ רגע דערשראָקן; מאַכט עטלעכע טריט צום גאַרטן.
קלעטערט שנעל אַריבער אַהין און באַלד איילט ער צוריק אין
שטוב אַריין. צינע באַווייזט זיך אַ בלאַסע און האַלט זיך ביים
זייט. זי קלעטערט אַריבער דעם צאָם און דערנענטערט זיך צו
איר פריערדיקן פלאַץ ביים שוועל. באַטראַכט אַ בלוט-צייכן
אויפן אַרעם.

לוי-יצחק: (קומט אַרויס, טראַגט אַ קוואַרט וואָסער) כ'טראַג דיר אַ
טרונק וואָסער. האַסט זיך צעשלאָגן?

צינע: נעמט פון זיין האַנט און טרינקט.

לוי-יצחק: איך האָב זיך דערשראָקן צוליב דיר.

צינע: איך בין אַראָפּגעפאלן פון שפיץ בויס.

לוי-יצחק: באַדאַרפט בענטשן גומל.

צינע: איך האָב זיך דערשראָקן און אַראָפּגעפאלן.

לוי-יצחק: אַט איז בלוט אויפן האַנט.

צינע: עס קלאַפט מיר אַזוי דאָס האַרץ.

לוי-יצחק: נאָכסאל באַדאַרף מען קלעטערן אויף אַ בויס.

צינע: כ'האָב געהערט ווי איר לערנט, בין איך געגאַנגען איך אַנרייסן
עפל.

לוי-יצחק: פאַר וועמעס וועגן?

צינע: פאַר אייער(ע) וועגן. מיינט איר, כ'האָב נישט אַנגעריסן? (באַקומט

פון איר שירץ צוויי רייטע עפל) איר זעט, ווי שמחת-תורה-עפל. צוליב איך

בין איך אַראָפּגעפאלן פון בויס; כ'האָב געקענט געהרגעט ווערן.

לוי-יצחק: זאָל גאָט אויסהיטן.

צינע: וואָס אַרט אייך, אַז כ'וואַלט געהרגעט געוואָרן?

לוי-יצחק: כ'האָב דאָך אַ יידיש האַרץ.

צינע: נאָט אייך די צוויי עפל.

לוי-יצחק: פאַר ראש-השנה אַ ברכה מאַכן — נישט-רעכט.

צינע: און אַז מע וויל זאָגן עפל און מע קען זיך נישט איינהאַלטן?

לוי-יצחק: מע באַדאַרף קענען גוֹבֵר זיין דעם יצר-הרע. *yeitse-here*

צינע: די עפל וואָסן זומער; קען מען זיך דען אַזוי לאַנג איינהאַלטן?

איך עס אַלע טאָג אפּשר צען עפל, און גאַרנישט. כ'האָב גאָר נישט געוואוסט
אַז מע טאָר נישט.

לוי-יצחק: אַט זאָג אייך, אַז מע טאָר נישט.

צינע: ווער איז דער יצר-הרע?

לוי-יצחק: ער זיצט אין מענטשן. אַט האָט ער דיך געשיקט אויפן הויכן *st*

בויס רייסן עפל, און דו ביסט טאָקע באַלד באַשטראַפט געוואָרן.

צינע: אַה, איר ווייסט נישט פאַרוואָס כ'בין אַראָפּגעפאלן פון בויס.

לוי-יצחק: פאַרוואָס ווייס איך עס עפעס נישט?

צינע: איר ווייסט נישט. איר ווייסט שוין טאָקע גאַרנישט. ווען איר

ווייסט, ווי איך בין געוואָרן גאָר אַן אַנדער צינע... נו, פאַרוואָס בין איך

אַראָפּגעפאלן פון בויס? *willingly*

לוי-יצחק: אַוודאי נישט אומישנע. אומישנע צעבלוטליקט מען זיך נישט
קיין האַנט. *try*

צינע: כ'וויל אייך עפעס ווייזן.

לויפט אין שטוב אַריין. לוי-יצחק באַטראַכט די צוויי עפל

וואָס זיינען געבליבן לעבן אים אויף דרערד. שמעקט זיי.

צינע: קומט אַרויס. ברענגט אַ ברעטל, אויף דעם איז אַנגע-

שריבן מיט קרייד-אותיות.

לוי-יצחק: וואָס איז עס?

צינע: לייענט איבער וואָס דאָ איז אַנגעשריבן.

לוי-יצחק: ס'איז דאָך נישט אברהם-יעקבס כתב.

צינע: מיינער...

לוי-יצחק: (קוקט פאַרוואונדערט צו די אותיות. לייענט) „צינע בת ר'

נח"...

צינע: נו, ווער האָט עס געשריבן?

לוי-יצחק: נישט אברהם-יעקב.

צינע: מעקט עס אָפּ.

לוי-יצחק: נאָכסאל זאָל איך עס טאָן? נישט-גוט אַ נאָמען אַפּצומעקן.

צינע: איך בעט אייך, מעקט עס אָפּ; ווישט אָפּ, אַט אַזוי...

לוי-יצחק : כע-כע/מאכט זיך קינדיש. נו, אַט האָב איך שוין אָפּגעמעקט.
צינע : איצטער פאַרמאכט די אויגן.
לוי-יצחק : טוט עס. צינע באַקומט פון קעשענע אַ שטיקל קרינד און שרייבט.

לוי-יצחק : שוין?
צינע : נאָך איין ביסעלע האַלטס פאַרמאכט. אַט שוין. נו, וואָס איז געשריבן?

לוי-יצחק : מיין נאָמען ... לוי-יצחק ... ווער האָט עס געשריבן?
צינע : איך.

לוי-יצחק : ס'קען נישט זיין געמאָלט.
צינע : ס'האָט שוין יאָ געקענט זיין געמאָלט.
לוי-יצחק : איך וועל עס אָפּמעקן און שרייב עס נאָכאָמאָל.
צינע : טאָ פאַרמאכט ווידער די אויגן.

לוי-יצחק פאַרמאכט די אויגן. צינע שרייבט ווידער מיט גרויסע אותיות זיין נאָמען, און ווען ער האַלט אַזוי פאַר-מאכט די אויגן, פאַרגנבעט זי זיך שטיל צו אים און גיט אים אַ קוש. אַנטלויפט אין שטוב אַריין. לוי-יצחק איז איבער-ראַשט פון דעם, וואָס ס'איז געשען. ער וויל אַריינגיין אין שטוב, נאָר, שוין ביים שוועל כאַפט ער זיך, אַז ער באַדאַרף אין שטוב אַריין נישט גיין. ער נעמט דאָס ברעטל, ווישט אָפּ זיין נאָמען און שלידערט עס אָוועק. בלייבט זיצן אויף דעם אייגענעם בענקל וואו זי איז פריער געזעסן. דער קאַפּ אַראָפּגעלאָזן. פאַרטראַכט.

אלקנה (קומט אָן) : גאָט העלף, רבי; גאָר אַליין?
לוי-יצחק : קוקט אים אָן צעשטרייט.

אלקנה : וואָס איז דאָס? פאַרשפאַרט אין דער היים, זאָלסט פוטער שלאָגן — אַ שיינער תכלית.

לוי-יצחק : קוקט אים אָן נישט-פאַרשטיינדיק.

אלקנה : דאָס שלאָגסטו די פוטער?
לוי-יצחק : איך מעג אויך שלאָגן פוטער, מה רעש?
אלקנה : איך בין געקומען דיר פרעגן אַ שאלה.
לוי-יצחק : איך טאָר נישט פסקענען קיין שאלות.

אלקנה : וואָס איז די נפּקא-מינה? אַבי מע ווייסט. אַזאָ שאלה קענסטו מיר אויך פסקענען.
לוי-יצחק : למשל?

אלקנה : וואָס טוט מען, אַז אַ טאָכטער פאַלגט נישט אַ טאָטן?
לוי-יצחק : האָ?

אלקנה : די עלטערע האָט זיך עפעס אַריינגענומען אין קאַפּ — כאַטש שריי חי וקים. *Kluy v'kayem*.
לוי-יצחק : אפשר איז זי גערעכט.

אלקנה : וואָס הייסט — אַ קינד גערעכט, ווען דער טאָטע זאָגט — נישט?

לוי-יצחק : עס טרעפט אַ מאָל, אַז אַן עלטערער איז אויך אומגערעכט.
אלקנה : אָבער אַנטקעגן אַ טאָטן, אַז מע האָט אַ העזה? אַט דאָס פרעג.

איך.
לוי-יצחק : אַ מאָל באַדאַרפן טאָטע-מאָמע אויסהערן וואָס אַן עלטער קינד רעדט.

אלקנה : ביין דאָס בין איך נישט מסכים. אין דער תורה שטייט גע-שריבן, אַז מע באַדאַרף האַלטן ערלעך טאָטע-מאָמע — אמת, שטייט אַזוי געשריבן?

לוי-יצחק : ווער ווייסט עס דען נישט?

אלקנה : דעריבער זאָג איך דאָר, אַז אַ מויד באַדאַרף פאַלגן דעם טאָטן.

וואָס, דוד-נח איז נישטאָ?

לוי-יצחק : נישטאָ.

אלקנה : כ'האָב פיינט אַן עס-הארץ; וואָס האָב איך מיר דאָ צו נאָרן כאַטש איך בין אַליין נישט-געלערנט, פונדעסטוועגן ווייס איך, וואָס הייסט אַ מענטש און וואָס הייסט — אַ דבר אחר. *loverakhe*.

לוי-יצחק : מען טאָר אַזוי אויף אַ יידן נישט רעדן.

אלקנה : וואָס איז דאָ פאַראַן צו שעמען זיך? דוד-נח איז אַ גאָרנישט און זיין זון איז אַ גאָרנישט.

לוי-יצחק : פיינע יידן; איך האָב צו זיי גאָרנישט.

אלקנה : איך רעד עס טאָקע מכוה דיר, האַלטן דיר נישט מיט גענוג כבוד. נישט אַזוי האַלטן מען אַ פרעמדן מענטשן.

לוי-יצחק : זיי טוען מיר נישט אַן חלילה קיין אומכבוד.

אלקנה : דאָס יינגל איז טאָקע נישט אין אים געראַטן; אברהם-יעקבן מיין איך. אָבער ער אַליין איז אַ גאָרנישט. האָט די טאָכטער צעלאָזן. ביי מיר וואָלט זי נישט אומגעגאַנגען אַזוי פאַרשייט.

לוי-יצחק : דאָס איז מיך נישט נוגע צו וויסן; ס'הייסט לשון-הרע.
אלקנה : ביסט טאָקע אַ למדן, אַ פרומער, אָבער זעסט נישט, וואָס זיי טוען מיט דיר.

לוי-יצחק : וואָס זאָל איך דען זען? יידן. אַלע יידן גלייך.

אז עוולה אז כ'וועל דיך איינלאזן.

גימל: וואס אי' דען...

affair

אלקנה : א שאד וואָס איך בין אוועק פון שטוב; זי וואלט שוין פון מיר גוט געכאַפט.
רחל : אזא יאָר מיר וואָס פאַר א קינד עס איז.
גיטל : איך ווייס, אָז זי געפעלט איך.
רחל : אוודאי געפעלט זי מיר. וואָס וואלט מיר געפעלט ביי גאט, ווען איך האב צו צינען כאַטש נאָך אַ דריי טעכטער ווי סטערע...
גיטל : (דערסט, אלקנה?)
דוד-נח : אַ בריה אַ מיידל; וואָס קען מען דען האָבן צו איר? מיט אַ יאָר יינגער פון צינען און, קיין עין-הרע, נאָך אַ מאָל אזוי גרויס ווי זי.
גיטל : (צו אלקנה) וואָס האַסטו מורא צו זאָגן? כווייס נישט פאַרוואָס דו האַסט דאָ מורא צו האָבן. איך האָב איבערגעלאָזן די שטוב און געקומען אַהער, וואָרעם איך וויל עס נישט אוועקלאָזן אין דער לאַנגער באַנק אַריין.
רחל : איך פאַרשטיי דאָ גאַרנישט, גיטל, וואָס איר רעדט.
גיטל : כיוויל, אַז הערש-בער זאָל זיך פון איר אַפּטשעפען.
דוד-נח : וואָס טשעפען זיך? .. וואָס האַסטו צו אים, צו הערש-בערן, מיין איך?
אלקנה : כ'האָב צו אים גאַרנישט. ער איז דיר דיינער אַ זון, דיר געפעלט ער, און מיר — נישט.
רחל : און מיך אַרט נישט, אָז ער געפעלט איך נישט. געזען אַ מאָל?
גיטל : טאָ זאָל ער אָבער סטערען נישט פאַרדרייען דעם קאַפּ.
דוד-נח : וואָס, אלקנה, סע שטייט דיר נישט אָן צו זיין מיין מחותן?
אלקנה : מיר שטייט נישט אָן, אָז דיין זון זאָל זיין מיין איידעם.
דוד-נח : טאָ וואָס ביסטו געקומען מיר עס צו זאָגן? איך ווייס פון גאַרנישט, קענסט הערש-בערן צו זיך אין שטוב נישט אַריינלאָזן. ס'איז דיר דיינע אַ זאָל.
רחל : איך זע נאָך נישט, אָז ער זאָל איר אזוי נאָכלויפן, איך ווייס נישט, וואָס איר האָט צו מיין קינד.
אלקנה : איך וועל רעדן קלאַרע דיבורים.
גיטל : וואָס האַסטו זיך צו שעמען?
אלקנה : איך וויל דעם פרעמדן יונגמאַן, דעם מלמד פון די קינדער.
פאַרשטייט, ער פאַסט פאַר סטערען.
גיטל : און איר האָט אים אַריינגעכאַפט צו זיך אין שטוב.
אלקנה : דיין טאָכטער מאַכט אים קאַליע.
דוד-נח : וואָס מיינסטו?
אלקנה : כ'האָב אים געטראָפן זיצן דרויסן.

spoil, write, weasoul - for a person, machine
ה' גער' יין -
ה' ת'ס -
tel
mit la des.

רחל : וואָס דרויסן? ווען דרויסן? .. וואָס מיר האָט זיך געהלומט די נאַכט און יענע נאַכט... וואָס ווילט איר דאָ? וואָס זענט איר געקומען רעדן רישעות אויף מיינע קינדער?
דוד-נח : שאַ, שרייט נישט. מען קען דאָך מיט גוטן, ווי מענטשן, זיך דורכרעדן. איך פאַרשטיי דאָך נישט די גאַנצע מעשה דאָ. ער רעדט דאָך פון הערש-בערן גאָר — נישט פונעם מיידל. וואָס קען ער גאָר האָבן צום מיידל?
רחל : (הערסט דאָך וואָס מע רעדט צו דיר... איך בין זי אַ בעלן צו פרעגן... צינעלע? קום גאָר אַרויס אויף אַ מינוט!
צינע קומט אַרויס; אַ ביסל צעטומלט.
אלקנה : אַי, וואָס דרייט איר אַ קאַפּ? גיי אין שטוב אַריין, צינע, ס'וועט דיר נישט שאַטן, אָז כ'האָב עפעס חלילה אויסגערעדט אויף דיר. די מאַמע וויל עס נישט לענדן.
צינע : וואָס באַדאַרף מען מיך?
רחל : וואו ביסטו געווען, ווען אלקנה איז געקומען?
צינע : אין שטוב.
רחל : איך האָב עס אויף איך נישט געגלייבט, אלקנה.
גיטל : איז נישט; בין איך בדלות.
דוד-נח : אָבער וואָס איז זיך דאָ פאַראַן צו קריגן? איך זאָג, אָז מע באַדאַרף פרעגן די קינדער.
אלקנה : איך האָב נישט וואָס צו פרעגן ביי קיינעם. מיין טאָכטער וועט טאָן דאָס וואָס איך וועל הייסן.
דוד-נח : זאָל זיין אזוי.
רחל : גיי, מיין קינד, אין שטוב אַריין.
צינע : וואָס האָט איר מיך באַדאַרפט?
גיטל : זאָג מיר נאָר, צינע, וואָס רעדט מיט דיר סטערע?
צינע : זי רעדט מיט מיר — אַלץ רעדט זי מיט מיר. כ'קען אָנגע-דענקען וואָס?
אלקנה : (הערסט, מיין ווייב, ווי קלוג ס'איז ביי לענטן, אַט ווער עס פירט אַראָפּ די קליינע מיינע פון וועג. זי וועט שוין ביי מיר וויסן ווי אזוי צו גיין אַהער! איך גיי אַהיים און וועל צו איר אויסלאָזן אַלע ביידע חלומות. לאַזט זיך גיין.
דוד-נח : אָן עוולה, אלקנה, כ'האָב דיך געהאַלטן פאַר אַ בעסערן טאָטן. וואוהיין איז ער אַנטלאָפן?
צינע : גייט בעסער אַהיים, גיטל; זעט, ער זאָל זי נישט טשעפען, וואָרעם זי איז גאָר נישט שולדיק.

g wh-word -
(what (when...))...
by other people

nigshes
old
Hungo

duß

sp

reld
20

top

vas
Strip
duß

brother - white because

גיטל: איך וויל דיר, צינעלע, גארנישט זאָגן, באשר די מאַמע שטייט דערביי... ווייטער...

רחל: גייט זיך געזונטערהייט פון דאַנען. כ'האב גישט געשיקט נאָך אייך. כ'האב געמיינט טאַקע, אַז איר זענט מיר גוטע-פריינד. קום אין שטוב אריין, דוד-נח, כ'האב גישט וואָס צו רעדן מיט איר.

גיטל: הער זיך איין, צינע, דיין מאַמע מיינט, אַז איך ווינטש איר שלעכטס; איך בין דיר נישט קיין שונא. איך וויל דיר זאָגן, די מאַמע זאל נישט הערן, אַז איך ווייס אַלץ וואָס דו האָסט גערעדט מיט סטערען.

צינע: כ'האב נישט קיין מורא, כ'האב נישט גערעדט אַזעלכע זאַכן, וואָס כ'זאל מיר באַדאַרפן שרעקן.

גיטל: אַט גייט טאַקע הערש-בער; כ'וויל מיט אים רעדן פראַסטע דיבורים.

הערש-בער: (קומט אָן) וואָס עפעס אלקנה ברוגז? כ'האב אים גערופן, האָט ער זיך נישט אומגעקוקט.

גיטל: ער ווייס פאַרוואָס ער איז ברוגז.

הערש-בער: און וואָס בלאַזט ער זיך אויף מיר? איך האָב קיין שטיינער אין גאַרטן נישט געוואָרפן.

גיטל: דו וואָרפט שוין יאָ שטיינער, זאל איך מיר דיר זאָגן.

הערש-בער: וואָס דרייט איר אַ קאַפּ? פרעג איך אייך. איר האָט אַ בעסערן חתן פאַר סטערען? וואָס האָט איר אַנגעהויבן קריכן אין וועג אַריין? וואָס ווילט איר, איך זאל אייך צוצאלן פאַר סטערען? איך באַדאַרף אפשר פאַרן אויף אַ יריד, אַז איך האָב ליב סטערען, און סטערע האָט מיר ליב... וואָס מישט איר זיך, פרעג איך אייך?

גיטל: אַזוי גאַר; אַזוי ווייט האַלט עס שוין?

צינע: יאָ, אַוודאי.

גיטל: קוקט זיי נאָר אָן; וואָס איז דאָס פאַר אַן אַנשיקעניש אויף מיר, בעט איך אייך?

הערש-בער: איר ווילט נישט אַזוי נישט, איז ווי איר ווילט זיך, און זאָגט אלקנה, אַז טאַמער הייבט ער אויף אַ האַנט אויף איר, וועל איך אים ווייזן ווי אַזוי אַ טאַטע צו זיין.

גיטל: הערט נאָר, הערט נאָר, כ'בעט אייך.

הערש-בער: טאָ הערט נישט, אויב איר ווילט נישט, קום אין שטוב אריין, צינע.

גיטל אַריין אין שטוב.

גיטל: איך גלייב דאָך מיינע אויערן נישט. איך גיי עס דערציילן אלקנהן...

גיטל אַוועק. אברהם-יעקב קומט אָן.

צינע: גוט, אברהם-יעקב, וואָס דו גייסט, כ'האב שוין די אויגן אויס-געקוקט נאָך דיר. אַט נאָך דיר אַ קוש און זאָג נישט דעם רבין, אַז דו האָסט מיר אויסגעלערנט אַנצושרייבן זיין נאָמען און מיין נאָמען.

אברהם-יעקב: האָ, וואָס זאָגסטו?

צינע: איך בעט דיר, אַט, נאָך דיר נאָך אַ קוש, גוט? אַט גייט ער, זאָג אים גארנישט.

לויפט אַריין אין שטוב.

לוי-יצחק (קומט אָן): וואו ביסטו געווען, אברהם-יעקב? **אברהם-יעקב:** כ'בין געגאַנגען זען צי דאָס פערד איז נישט פאַרקראַכן אין אַ בלאַטע.

לוי-יצחק: פאַרוואָס האָט זיך די שוועסטער אויסגעלערנט אַנצושרייבן מיין נאָמען?

אברהם-יעקב: כ'יכני, זי האָט מיר געזאָגט, אַז זי איז מקנא וואָס איך לערן ביי אייך. זי וויל אויך לערנען, זאָגט זי.

לוי-יצחק: האָסטו, הייסט עס, זי אויסגעלערנט.

אברהם-יעקב: כ'האב נישט געטאַרט? זי האָט געוואָלט, אַז איך זאל זי לערנען דאווענען — האָב איך מורא. אפשר טאָר מען נישט.

לוי-יצחק: דאווענען מעגן ווייבער לערנען. ווייבער באַדאַרפן אויך קענען דאווענען.

אברהם-יעקב: כ'וועל איר גיין זאָגן.

לוי-יצחק: וואָרט נאָר אַ ביסל.

אברהם-יעקב: זי וועט זיך זייער פרייען.

לויפט אין שטוב אַריין.

הערש-בער (קומט אַרויס): גוט, וואָס איר זענט דאָ, רבי; איך וויל אייך עפעס פרעגן. האָט נישט קיין פאַראיבל. **לוי-יצחק:** פאַרוואָס נישט?

הערש-בער: איר קענט דאָך עפעס די תורה, זאָגט מיר ווי איז דער דין, אַז איך האָב מיר אויסגעקליבן אַ ווייב און אירע טאַטע-מאַמע האָבן זיך עפעס אַריינגענומען אין קאַפּ און ווילן נישט?

לוי-יצחק: וואָס הייסט זיי ווילן נישט? ס'מוז דאָך זיין פאַרוואָס.

הערש-בער: ווילן נישט — און שוין. גייט מאַכט מיט זיי.

לוי-יצחק: באַדאַרף מען מאַכן אַזוי, אַז זיי זאלן זיין צופרידן.

די יידישע דראַמע פון 20סטן יאָרהונדערט
- *knar (in hair)* ?

הערש-בער: זיי האָט פאַרדרייט דער קאַלטן אין קאַפּ, און גיי מאַד מיט זיי. *80 + 1*

לוי-יצחק: יידן קענען זיך דורכשמועסן. מסתמא איז דאָך פאַראַן אַ שכל דערביי.

הערש-בער: וואָס פאַר אַ שכל? קיין שום שכל נישטאָ. איר טאַטע איז אַן עקשן, און די מאַמע אַ בהמה און גאָר... נישטאָ קיין שום שכל. האָבן זיך איינגעקענט. *aks, 80, 80*

לוי-יצחק: מע באַדאַרף מיט זיי רעדן מיט גוטן, געבן זיי צו פאַרשטיין. *dos*
הערש-בער: דאָס זענט איר אפּשר גערעכט. אפּשר האָב איך טאַקע גערעדט אַ ביסל נישט גוט, נאָר גיי ווייט וואָס דו טוטסט. אפּשר ט'איר זיך, רבי, אַריינמישן; אפּשר ט'ער האָבן אַפּשיי פאַר איר, רבי. כ'מיין אלקנה. איך וויל נעמען זיין טאַכטער פאַר אַ ווייב. האָט ער פאַרדרייט דעם קאַפּ.

לוי-יצחק: וואָס קען איך דאָ העלפּן?
הערש-בער: ער וועט האָבן אַפּשיי. איר קענט דאָך זיך איר האָט דאָך זי געזען. אויסגעוואַקסן אינאיינעם. איך וויל זי נעמען ווי זי שטייט און גייט. היינט גיי און מאַך מיט זיי. *so, 80, 80, 80*

לוי-יצחק: אליין איז די גלייכסטע זאך. מען באַדאַרף רעדן אליין, מיט גוטן, מיט אַ שכל.
הערש-בער: מיט אים וואָלט איך שוין אויסגעקומען. נאָר די מאַמע אירע האָט פאַרדרייט די נאָז. *nicely (no. 13)*

לוי-יצחק: זאָל דיין מאַמע רעדן מיט איר. *aseyes yemey-tshene 10*
הערש-בער: די מאַמעס האָבן זיך צעקריגט.
לוי-יצחק: וואָרט ביז ראש-השנה; זיי וועלן זיך איבערבטען. עשרת ימי-תשובה, מען האָט חרטה, טאַמער טוט מען אַ קרומע זאך.

הערש-בער: איר רעדט, רבי, ווי אַ צדיק. אָבער איך קען נישט וואָרטן אַזוי לאַנג. איך וויל גיין צו זיי אין שטוב, און זיי האָבן אַנגעזאָגט, אַז כ'זאָל נישט. איך ווייס פאַרוואָס, רבי, ס'איז אַזוי, נאָר איך קען עס אייך נישט זאָגן. ס'מאַכט נישט אויס, אַז איר'ט נישט וויסן.
לוי-יצחק: וואָס קען איך דען וויסן?

הערש-בער: איך ווייס, רבי, אַז איר וויסט פון גאַרנישט. דעריבער זאָג איך דאָך, זי וויסט אויך פון גאַרנישט. דאָס בריינען זיי איר אַ קאַפּ. זי וויל נישט הערן דערפון. איר קענט זיך אַריינלייגן אין דעם. *intercede*

לוי-יצחק: איך פאַרשטיי דווקא נישט, פאַרוואָס איך קען דאָ העלפּן.
הערש-בער: איך וואָלט נישט וועלן, אַז דער טאַטע זאָל עס הערן. איר פאַרשטייט, ער וויל אייך פאַר אַן איידעם.
לוי-יצחק: וועמען?

הערש-בער: אלקנה וויל אייך פאַר אַן איידעם.
לוי-יצחק: וואָס הייסט?

הערש-בער: ער האָט דאָך אַ מיידל, סטערע. איר קענט זי, רבי.
לוי-יצחק: איך פאַרשטיי עס נישט.

הערש-בער: פאַרשטייט איר נישט. ער דרייט זיך אום דאָ אַרום אייך. וואָס קומט ער צון אייך דווקא ווען קיינער איז נישטאָ? דאָס איז די גאַנצע מעשה.

לוי-יצחק: נישט דאָס מיינט ער מסתמא. *trp*

הערש-בער: איר זאָגט אים, אַז איר ווילט נישט זיין טאַכטער. *surprise*

לוי-יצחק: מיר איז אַ חידוש די גאַנצע זאך. *trp*

הערש-בער: כ'האָב געזאָגט דעם טאַטן און דער מאַמען, אַז איר וויסט נישט פון וואָס צו זאָגן. *ade-wonder*
לוי-יצחק: ס'איז מיר אַ גרויסער פלא.

צ'ינע באַווייזט זיך אין טיר, הערט זיך אין דער שטיל איין וואָס מען רעדט.

הערש-בער: איך זאָג אויך, אַז אַן טאַטע-מאַמע זאָל מען אַזא זאך נישט טאָן. אָבער וואָס קומט אַרויס? גיי מאַך מיט זיי. *trp in subord*

לוי-יצחק: מיר איז עס אַ גרויסער פלא. *trp*

הערש-בער: נעמט נישט פאַר אומגוט, רבי... *don't take it badly*

דוד-נח קומט אַרויס. כאַפּט צ'ינען ביים אונטערהערן זיך. זי ווערט פאַרשעמט, באַהאַלט זיך הינטער דער טיר. הערש-בער וואָלט נאָך עפעס וועלן זאָגן, טוט אַ מאַך מיט דער האַנט, גייט אַוועק אין שטוב. *n (prep + art)*

דוד-נח: אַן עקשן, אַט דער אלקנה. אַ ייד זאָל זיין אַזא עקשן. אַ סך מאל מיט אים זיך געקריגט. די ווייבער — אויך דאָס אייגענע. ווען נישט יום-כיפור וואָלט מען שטענדיק אַרומגעגאַנגען ברוגן. כ'פרעג: פאַרוואָס? קען מען דען נישט לעבן אין שלום? פאַרוואָס זאָלן זיך יידן גלאַט קריגן? וואָס זאָגט איר, רבי? *same, akhdes union*

לוי-יצחק: נאָר אויף אַחזות און שלום שטייט די וועלט. *trp*

דוד-נח: כ'האָב עס געהערט אַמאל. דער רב פון שטאָט האָט עס געזאָגט אין אַ דרשה. נאָר מיר, ברוך השם, באַדאַרף מען עס נישט דערמאָנען. איך בין מיר אַ ייד וואָס ווייס, אַז קיין ווערדע אויף דער וועלט האָט מען נישט מיין יידענע וואָלט זיך יא אַ מאל וועלן אַרויסכאַפּן פון די האַלאַבליעס, נאָר איך דערלאָז נישט. אַז מען לעבט פאַרוואָרפן אויפן דאָרף, וויפל פעלט, אַז *rebel trp in subord*

103
The
when
for
the
ing act of control

proposed
subord

מען זאל ווערן חלילה ווי גויים? גויים קריגן זיך, און יידן קריגן... כ'האב מיר מיין שכל.

לוי-יצחק: אזוינע יידן ווי איר מעגן זיין אין דער שטאט אויך.

דוד-נח: כע-כע, מע ווערט א ביסל פארגרעכט אויפן ישוב; אבער, אז עס קומט צו אן עוולה טאן — כאפט מען זיך, מען ווייסט, געלויבט איז דער אייבערשטער, פון דאנען אהין, כאטש אין שטאט גיט מען דעם ישובניק נישט אפ דעם גרויסן כבוד, מילא, מע קען דאך זיך נישט גלייכן צו א שטאט-מענטשן, א שטאט-ייד איז טאקע א ייד, רעדט אויס א ווארט מיט א רב; הערט א קדושה אין דער צייט און קען געבן א נדבה, אז דער וואס אין הימל העלפט.

לוי-יצחק: איר זענט א פינער ייד; נישטא זיך וואס צו שעמען מיט אזוינע יידן.

דוד-נח: מיין טאטע, זאל זיין אין ג'ע-ען, אויך א דארף-מענטש געווען. נישט געוואוסט ווי אזוי די קינדער מדריך צו זיין, וואס ט'מען געקענט מאכן? אבי ווי עברי אויסגעלערנט, ביי מיר אין שטוב טאקע איז ער געשטארבן. כ'האב אים געפירט אין שטאט אריין און ס'האט זיך שוין פון שטאט נישט געוואלט אוועקפארן. נו, מסתמא וויל אזוי דער וואס אין הימל, אז לעבן זאל מען ווייט פון יידן און צו קבר-ישראל כאטש קומען צווישן יידן, נישטא וואס צו מאכן. מילא דער עלטערער, שוין אזוי אפגעלאזט די לייצעס; אבער דער יינגערער האט געקענט זיין א מענטש, כ'האב געטראכט, ווען אלקנה זאל וועלן געבן צו שטענער; נו, הער איך דאך, אז זיינע יינגלעך קריכן אין די אויגן אריין. כ'וואלט דיר פונדעסטוועגן זאגן: אט פאר שוין נישט אוועק, זאל שוין זיין ווי ס'איז.

לוי-יצחק: איך פאר נישט אוועק, רב דוד-נח, איך קלייב זיך אייך זאגן, אז איר זאלט זיך מיישב זיין אפשר...

דוד-נח: וואס אי' דא פאראן צו רעדן, אויב נישט אלקנה, וועל איך אליין מיט אלע מיינע כוחות, וואס הייסט? *mevashen* לוי-יצחק: כ'מיין, איר זאלט זיך פריער מיישב זיין. דוד-נח: כ'האב מיר גאר נישט וואס צו מיישב זיין.

לוי-יצחק: כ'מיין, אז איר זאלט מיך נעמען פאר אן איידעם, דאס מיין איך.

דוד-נח: (א ביסל צעטומלט) הא... ווא...

לוי-יצחק: מיינע טאטע-מאמע זיינען אויפן עולם-האמת; אניט וואלט איך זיי געשיקט רעדן פאר מיר.

דוד-נח: יא, צינע, מיין קינד.

לוי-יצחק: איר פארשטייט... אז אויב... איר באדארפט מסכים זיין.

דוד-נח: מסכים, מסכים, ביי איר באדארף מען גאר נישט פרעגן. לוי-יצחק: מע באדארף ביי דער מוטער פרעגן.

דוד-נח: איך מיין, פרעגן די מוטער, כע... כע... מיין קינד, מיין איך, וועט פאלגן, א כשר קינד... רחל! רחל! קום גאר ארויס אויף א ווילע! לוי-יצחק: פונדעסטוועגן...

דוד-נח (רופט): רחל, רחל, זיי זשע מוחל.

רחל (קומט ארויס): מיר האבן א גאט אין הימל, וואס?

דוד-נח: אט איז די מאמע; צי דו ביסט מסכים, פרעגט ער.

רחל: גאט אין הימל, וואס גאך קען איך פארלאנגען פאר מיין קינד?

וויסט די טרערן.

דוד-נח: דו פארשטייט דאך גאר נישט פון וואס צו זאגן...

רחל: וואס הייסט, איך ווייס נישט? ווי ווייסט עס נישט א מאמע? אלץ ווייס איך... (נעמט ארום לוי-יצחק און קושט אים) איך וועל דיר זיין ווי א מאמע. וואס גאך קען איך אויסבעטן ביי דעם וואס אין הימל, ווי זאגט מען עס איר אן? מאמעלעך, זי וועט עס אפשר נישט אויסהאלטן.

אלקנה, גיטל, סטערע קומען אן.

אלקנה: וואו איז דיין זון, דוד-נח?

דוד-נח: איך בעט דיר, אלקנה, קריג זיך נישט איצטער מיט מיר.

אלקנה: וואו איז דיין זון? כ'וויל, אז סטערע זאל אים פאר מיר אין די אויגן זאגן, אז זי וויל אים נישט קענען.

סטערע: (מיט פארוויינטע אויגן) זאל איך צער האבן, אויב איך ווייס וואס מע וויל פון מיר האבן.

הערש-בער קומט ארויס.

גיטל: אט איז ער אליין.

רחל: פארשטערט מיר נישט מיין שמחה, גיטלש.

גיטל: ביי אייך איז א שמחה, און ביי מיר איז פינצטער און ביטער.

הערש-בער: סטערע, גוט וואס דו ביסט געקומען. זאגט דעם אמת!

אלקנה: זי האט נישט וואס צו זאגן.

הערש-בער: פאר דער גאנצער וועלט זאג דעם אמת, סטערע! איך האב נישט קיין מורא!

רחל: שא, שריי נישט אזוי, מיין קינד.

הערש-בער: איך בין שוין אין כעס. איך לאך פון אזוינע טאטע-מאמע!

סטערע איז מיט מיר אין דארף געוואקסן. אין איין פעלד אויסגעוואקסן, און זי איז מיינע! זאג, סטערע, זאג, האב קיין מורא נישט.

אלקנה: וואס זאגסטו צו זיין קאפ, גיטל? ער האט דאך נישט געקענט

צוויי מיט צוויי איבערציילן, זע נאָר סאַראַ צונג! ווי ער קען זיך עס אויס-
טענהן, כאַ-כאַ-כאַ.

הערש-בער: איך ווייס נישט, צי איך רעד גוט, צי שלעכט. איך האָב
געפרעגט דעם רבין; כ'האַב געזאָגט, אַז כ'וויל זיך נישט שטעלן טאַטע-
מאַמע אַנטקעגן. דער רבי האָט געהייסן, מיט גוטן. כ'האַב געוואָלט עס טאָן
היינט ביינאַכט, טאָ וואָס זענט איר אַראָפּגעקומען, זי געבראַכט צו שלעפּן מיט
פאַרווייניגטע אויגן? וואָס האָט איר זי צו מאַכן וויינען אומזיסט און אומנישט?
רחל: אַזאַ יאָר אויף מיר ווי ער איז גערעכט.

הערש-בער: (די טרערן ווערגן אים) איר האָט נישט פאַר וואָס איר
צו פאַרביטערן די יאָרן. איך קען נישט זען, אַז זי וויינט...
סטערע צעוויינט זיך אויפן הויכן קול.

גיטל: שאַ, שטיק נאָר; ער האָט זיך צערעדט, און זי...
אלקנה: כאַ-כאַ-כאַ... איך שטיי און איך הער... וואָס אי' דאָס מיט
דיר, אלקנה?

הערש-בער: אין איין פעלד זיינען מיר אויסגעוואַקסן. וואָס קריכט
איר אין וועג אַריין? האָ? כ'נעם זי ווי זי שטייט און גייט. וואָס ווילט איר
נאָך? אַ סוף מיט אַן עק זאָל עס נעמען!

אלקנה: איך גיב דיר נדן אויך, הערש-בער, אַז דו רעדסט אַזוי, האָב
איך דיר ליב. כ'האַב געמיינט אפשר... נו איז נישטאַ וואָס צו רעדן. 'עסט
שאַנעווען מײן טאַכטער... נו שוין... וויין נישט. וועמען זאָל עס אין קאַפּ
אַריין, אַז הערש-בער זאָל קענען אַ טרער לאָזן... ס'האַט מיר אַזש אַליין...
(אַלט ווישן די אויגן) גיב אַ האַנט, דוד-נח.

נעמען זיך אַרום, כליפטן, די ווייבער וויינען אויפן הויכן קול.
צינע און אברהם-יעקב קומען אַרויס, קוקן פאַרוואָונ-
דערט; הייבן אויך אַן ווישן די אויגן.
רחל: (נעמט אַרום צינען, קושט זי) קינד מיינס, ביסט דאָך אַ כלה
געוואָרן.

צינע און סטערע כאַפּן זיך אַרום און קושן און האַלדזן זיך
לאַנג.

אלקנה: (גייט צו לוי-יצחקן, נעמט זיין האַנט) זאָל זיין מיט מזל.
וועסט האָבן אַ כשרע יידישע טאַכטער. כאַטש צווישן גוים געוואַקסן, אין
מיטן פעלד...

גיטל: מען זעט דאָך, אַז אַפילו אויפן דאָרף פאַרלאָזט אויך נישט דער
וואָס אין הימל...

פאַלט רחלען אויפן האַלדז.
פאַרהאַנג

ה. לייוויק שמאַטעס